

PRZEWODNIK
po **DOSTĘPNOŚCI**

FUNDACJA KULTURY
BEZ BARIER

SPIS RZECZY

WSTĘP	5
1. NIEWIDOMI I SŁABOWIDZĄCY	6
1.1 Savoir-vivre	6
Pies przewodnik.....	7
1.2 Etapy udostępniania wydarzenia	8
Zespół.....	8
Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0	8
Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności	9
Oferta.....	9
Przygotowanie „ścieżek dostępu”	10
Ewaluacja.....	10
1.3 Możliwe udogodnienia.....	10
Audiodeskrypcja.....	10
Tyflografiki.....	11
Makiety przestrzenne	11
Dotknięcie oryginału	12
Informacje w alfabecie Braille’a.....	12
Kontrasty i duża czcionka	12
Ścieżka prowadząca i punkty uwagi	13
1.4 Dobre praktyki	13
2. GŁUSI I SŁABOSŁYSZĄCY	16
2.1 Savoir-vivre	16
2.2 . Etapy udostępniania wydarzenia.....	17
Zespół	17
Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0.....	18
Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności	18
Oferta.....	18
Przygotowanie „ścieżek dostępu”	19
Ewaluacja.....	19
2.3 Możliwe udogodnienia.....	19
System FM	19
Tłumaczenie na język migowy.....	20
System Językowo-Migowy (SJM).....	20
Lustrzane	20
Cieniowe	21
Napisy dla niesłyszących.....	21
Napisy na żywo	21

Pętla indukcyjna.....	21
Symultaniczny Przekaz Tekstowy	22
Transkrypcja.....	22
Tablice z charakterystycznymi pojęciami	22
Przewodnik po dźwiękach wystawy.....	22
2.4 Dobre praktyki	22
3. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ.....	26
3.1 Savoir-vivre	26
Psy asystujące	27
3.2 Etapy udostępniania wydarzenia	28
Zespół	28
Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0	28
Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności	29
Przygotowanie oferty	29
Ewaluacja.....	29
3.3 Możliwe udogodnienia.....	30
Niwelacja schodów lub progów przez pochylnie.....	30
Winda.....	30
Podnośnik.....	30
Platformy przyschodowe.....	30
Toaleta dla osób z niepełnosprawnością ruchu.....	31
Blaty recepcji/kasy/szatni.....	31
3.4 Dobre praktyki.....	31
4. OSOBY ZE SPEKTRUM AUTYZMU	33
4.1 Savoir-vivre	33
4.2 Etapy udostępniania wydarzenia	34
Zespół	34
Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0	35
Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności	35
Oferta.....	35
Ewaluacja.....	36
4.3 Możliwe udogodnienia	36
Przedprzewodnik.....	36
Pokój wyciszenia	37
Ograniczenie ilości bodźców sensorycznych	37
Ciche godziny	37
Piktogramy.....	37
Plan.....	38
Pomoce wizualne.....	38

Stanowisko pracy.....	38
4.4 Dobre praktyki.....	38
5. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ.....	41
5.1 Savoir-vivre	41
5.2 Etapy udostępniania wydarzenia	43
Zespół.....	43
Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0.....	43
Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności.....	43
Oferta.....	44
Ewaluacja.....	44
5.3 Możliwe udogodnienia.....	45
Tekst łatwy do czytania i rozumienia.....	45
Pomoce wizualne.....	45
Komunikacja Wspomagająca i Alternatywna (z ang. AAC).....	46
Piktogramy.....	46
Symbole PCS.....	46
Osobisty słownik do komunikacji.....	46
5.4 Dobre praktyki	47
6. ROZWIĄZANIA TECHNOLOGICZNE.....	48
Portal i aplikacja „Czytanie obrazów” Fundacji Kultury bez Barrier.....	48
Portal ADAPTER Fundacji Katarynka.....	48
AudioMovie Fundacji Katarynka i Fundacji Siódmy Zmysł.....	48
System „Podszepty” w Muzeum Pałacu Herbsta.....	48
System TOTUPOINT	49

WSTĘP

Misją Fundacji Kultury bez Barrier jest działanie na rzecz udostępniania kultury i upowszechniania idei kultury dostępnej. Chcemy, aby wszyscy – niezależnie od stopnia i rodzaju niepełnosprawności, sytuacji materialnej czy rodzinnej mieli możliwość systematycznego i samodzielnego uczestnictwa w kulturze. W tym celu organizujemy lub udostępniamy projekcje filmowe, spektakle teatralne, wystawy dzieł plastycznych, warsztaty i, wreszcie, Festiwal Kultury bez Barrier. Stale i z przekonaniem wykorzystujemy audiodeskrypcję, napisy dla niesłyszących, pętlę indukcyjną i tłumaczenia na polski język migowy. Oprócz nas w podobny sposób pracuje kilka organizacji pozarządowych oraz placówek kultury. To mało, bardzo mało, a my zdecydowanie nie chcemy być samotną wyspą dostępności na morzu kultury polskiej. Zależy nam na podnoszeniu świadomości społecznej na temat osób z niepełnosprawnością, ich potrzeb oraz istniejących dla nich udogodnień umożliwiających pełnowartościowy kontakt z kulturą. Pragniemy, aby kultura dostępna stała się standardem, a nie wydarzeniem odświętnym. Dlatego prowadzimy szkolenia z zakresu obsługi widza z niepełnosprawnością i promujemy różne działania na rzecz dostępności w kulturze. Zachęcamy przedstawicieli kin, teatrów, muzeów oraz wszelkiego rodzaju organizacji i instytucji związanych z kulturą do wybrania się wraz z nami w podróż do dostępności. Jak każda wyprawa w nieznaną, ta także przyniesie z pewnością wiele wyzwań i niespodzianek. Dlatego oddajemy w ręce odważnych podróżników przewodnik po dostępności, który, mamy nadzieję, pomoże zrobić pierwsze kroki na początkowych etapach tej fascynującej przygody. Przewodnik ten nie jest wyczerpującym kompendium wiedzy na temat różnych niepełnosprawności. Nie jest także gotowym przepisem na dostępność tej czy innej instytucji. Jest syntetycznym zbiorem informacji na temat możliwości udostępniania kultury oraz istniejących udogodnień w tym zakresie. Jest także krótkim poradnikiem savoir-vivre’u wobec osób z niepełnosprawnościami. Na końcu każdego rozdziału podajemy wybrane przykłady dobrych praktyk. Jest to zaledwie wycinek działań na rzecz dostępności kultury. Chcemy, aby te przykłady stały się inspiracją dla nowych podróżników do dostępności. Publikacja powstała w ramach projektu „Otwarcia dla wszystkich” dofinansowanego ze środków Miasta Stołecznego Warszawy.

1. NIEWIDOMI I SŁABOWIDZĄCY

Osoby niewidome można podzielić na osoby niewidome od urodzenia i ociemniałe, czyli takie, które straciły wzrok po 5 roku życia. Ta druga grupa jest znacznie liczniejsza. Osoby niewidome w znakomitej większości poruszają się w przestrzeni publicznej samodzielnie, korzystają jednak z białej laski lub psa przewodnika oraz, to bardzo ważne, aby trafiać bezbłędnie w pożądaną miejscę, uczą się drogi razem z instruktorem orientacji przestrzennej. Zdarza się także, że osoby niewidome bywają mniej samodzielne i potrzebują stałego wsparcia asystentów. Nie wszystkie osoby z dysfunkcją wzroku znają alfabet Braille'a. Osoby niewidome od urodzenia uczą się go w szkole, ale osoby, które straciły wzrok jako dorośli, często nie muszą lub nie chcą go poznawać. Dzieje się tak w dużej mierze za sprawą nowoczesnych technologii, które umożliwiają samodzielne czytanie, pisanie, komunikowanie się z innymi bez znajomości brajla. Zdecydowana większość osób z niepełnosprawnością wzroku korzysta z komputera i telefonu komórkowego. Urządzenia te są wyposażone w czytnik ekranu, czyli program odczytujący na głos wszystko, co się wyświetla na ekranie. Osoby niewidome mogą więc odebrać i wysłać maila lub smsa, przeglądać strony internetowe i korzystać z portali społecznościowych. Osoby słabowidzące praktycznie zawsze poruszają się samodzielnie. Czasem używają białej laski, ale nie jest to regułą. W zależności od stopnia dysfunkcji wzroku częściej lub rzadziej potrzebują przy tym wsparcia osób widzących, by w pełni rozpoznać kody wizualne, takie jak poszukiwany adres, numer autobusu czy tramwaju, wreszcie film, spektakl teatralny czy wystawę w muzeum lub galerii.

1.1 Savoir-vivre

- Mówiąc o osobach z niepełnosprawnością wzroku, nie należy używać pojęć: kaleka, inwalida, ślepy. Zamiast tego mówimy: osoba z niepełnosprawnością wzroku, osoba niewidoma.
- Rozmawiając z osobą niewidomą, zwracamy się do niej i patrzymy na nią, nawet jeśli przyszła z asystentem.
- Mówiąc o osobach wspierających niewidomych, nie używamy określenia opiekun. Powiemy raczej: asystent, osoba wspierająca, osoba towarzysząca, przewodnik. Dorosła osoba niewidoma jest w pełni autonomiczna, nie należy się do niej zwracać jak do dziecka ani

podejmować za nią decyzji.

- Określenia: „spójrz”, „popatrz”, „sam pan widzi” czy „oglądała pani ten film?” są jak najbardziej na miejscu. Osoby niewidome też się nimi posługują.
- Zawsze gdy chcemy pomóc osobie niewidomej, należy najpierw spytać, czy potrzebuje pomocy. Pomagamy dopiero wtedy, gdy otrzymamy twierdzącą odpowiedź. Niewidomych nie łapiemy za rękę, łaskę czy plecak bez uprzedzenia. Szanujemy też odmowę skorzystania z pomocy.
- Do opisu przestrzeni czy ludzi nie należy używać określeń typu: tu, tam, ona, on, jeśli nie doszło wcześniej do jednoznacznego zdefiniowania człowieka lub miejsca. Przy pytaniu: „ona prezentuje się dziś świetnie, prawda?” osoba niewidoma będzie się zastanawiała, kim jest owa „ona”.
- Jeśli zauważymy osobę niewidomą na przystanku i chcemy jej pomóc, powiedzmy, jaki jest numer nadjeżdżającego pojazdu, ale nie wpytujemy, dokąd się wybiera albo jakim autobusem czy tramwajem chce jechać. Jeśli osoba niewidoma będzie chciała, sama udzieli nam tych informacji.
- Prowadząc osobę niewidomą, należy pamiętać, że to ona się nas trzyma za łokieć lub ramię. Przewodnik powinien być zawsze pół kroku przed osobą, którą prowadzi.
- Prowadząc osobę niewidomą, uprzedzamy ją o schodach, pamiętamy też o tym, aby powiedzieć, czy prowadzą w górę czy w dół. Należy informować tylko o takiej poręczy, której sami byśmy dotknęli.
- Przewodnik zawsze powinien iść z przodu, zwłaszcza w wąskich przejściach czy przy przechodzeniu przez drzwi.
- Osoba z niepełnosprawnością wzroku może wchodzić po schodach, jeździć windą i schodami ruchomymi. Zapytajmy, co woli. Nie zmuszajmy do jeżdżenia windą.

Pies przewodnik

Pies przewodnik to pies wyszkolony indywidualnie do pomocy osobie niewidomej. Pomaga on właścicielowi swobodnie poruszać się w przestrzeni publicznej. Aby został uznany za psa asystującego, powinien mieć na sobie specjalną uprzęż, a osoba z niepełnosprawnością musi mieć przy sobie certyfikat potwierdzający status psa asystującego i zaświadczenia o wykonaniu wymaganych szczepień weterynaryjnych.

- Pies przewodnik ma prawo wejść ze swoim właścicielem do każdego miejsca publicznego, np: teatru, kina, urzędu, sklepu, muzeum, szpitala, restauracji.
- Psy asystujące są tak przeszkolone, aby dopóki pozostają w uprzęży, być blisko właściciela

i nie zrobić nic bez jego wyraźnego polecenia. Zwykle nie będą też szczekać, nie należy więc obawiać się wpuszczenia ich na seans filmowy czy spektakl teatralny. Najprawdopodobniej położą się obok właściciela i zasną.

- Na wydarzeniach typu koncert czy spektakl osobę niewidomą z psem należy sadzać przy przejściu tak, by pies miał się gdzie położyć. Dobrze jest zaproponować miskę z wodą dla psa.
- Psa przewodnika, gdy jest w uprzęży, nie wolno głaskać, zaczepiać ani nawet patrzeć mu w oczy. To go dekoncentruje i sprawia, że nie może dobrze wykonywać swojej pracy. Jeśli widzimy, że ktoś w otoczeniu osoby niewidomej zaczepia jej psa przewodnika, warto zwrócić uwagę, by tego nie robił.

1.2 Etapy udostępniania wydarzenia

czyli co trzeba uwzględnić, by wydarzenie stało się dostępne dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Zespół

Podstawą jest przeszkolenie pracowników/wolontariuszy. Osoby te powinny czuć się w miarę swobodnie i powinny zachowywać się naturalnie w sytuacji spotkania z osobami z niepełnosprawnością wzroku, nawet jeśli będzie to ich pierwsze tego typu spotkanie. Bardzo ważne jest wyznaczenie wśród pracowników koordynatora dostępności. Do zadań tej osoby będzie należało przygotowanie dostępnej oferty oraz kontakt z osobami z niepełnosprawnościami.

W procesie udostępniania przestrzeni czy tekstu kultury zawsze najważniejszy jest człowiek – nawet jeśli w instytucji nie będzie ani jednej pomocy dedykowanej osobom z niepełnosprawnością, ale znajdą się ludzie, którzy będą chcieli i wiedzieli, jak pomóc, odbiorcy poczną się komfortowo.

Bardzo ważne jest odpowiednie przeszkolenie nie tylko edukatorów i przewodników, ale także pracowników z tzw. pierwszej linii, a więc osób pracujących w kasie, w szatni, jako ochrona.

Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0

Osoby z dysfunkcją wzroku poszukują informacji przede wszystkim na stronach www, a znajdują je na pewno wtedy, gdy strona internetowa będzie stworzona i prowadzona zgodnie ze standardem WCAG 2.0. Pracownicy instytucji kultury powinni pamiętać o tym, by wszystkie

informacje, a zwłaszcza te dedykowane środowisku osób niewidomych, były zamieszczane w Internecie w sposób dostępny, a więc w postaci tekstu, a nie zdjęć czy plakatów. Jeśli do informacji o wydarzeniu dołączone jest zdjęcie, np. kadr z filmu, powinno być ono opatrzone przynajmniej jednym zdaniem audiodeskrypcji.

- Na stronie www powinien być podany kontakt mailowy i telefoniczny do osoby zajmującej się dostępnością w instytucji.

Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności

Umieszczenie ogłoszeń w miejscach publicznych, na stronach internetowych zazwyczaj nie wystarczy. Chcąc zaprosić do siebie widzów z niepełnosprawnością wzroku, należy nawiązać kontakt ze środowiskiem osób niewidomych. Organizacje ogólnopolskie, takie jak: Polski Związek Niewidomych, Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym, Fundacja Szansa dla Niewidomych mają swoje oddziały w każdym większym polskim mieście. Istnieje jednak wiele organizacji działających na szczeblu lokalnym, np: Wielkopolskie Stowarzyszenie Niewidomych, Fundacja Vis Maior działająca w Warszawie. Chcąc dotrzeć do młodych ludzi w miastach uniwersyteckich, warto skontaktować się z biurem osób niepełnosprawnych lub Pełnomocnikiem Rektora ds. Studentów Niepełnosprawnych na uczelniach w danym mieście. Chcąc zaprosić dzieci i młodzież, najlepiej poszukać ośrodka szkolno-wychowawczego dla dzieci niewidomych w okolicy albo skontaktować się ze szkołami integracyjnymi i sprawdzić, czy wśród uczniów są dzieci z niepełnosprawnością wzroku. Osoby niewidome i niedowidzące raczej nie przyjdą na wydarzenie samodzielnie, pojawią się za to w grupie znanych i lubianych osób. Warto zainwestować swój czas na dotarcie do liderów wyżej wymienionych grup. Istnieją także grupy na Facebooku zrzeszające środowisko osób z niepełnosprawnością wzroku, np: Niewidomi i Niedowidzący – bądźmy razem, Trzecie Oko – niewidomi i widzący razem.

Oferta

Osoby niewidome jako grupa, są takie same jak wszyscy inni, ale jest im zdecydowanie trudniej „być na bieżąco” i „wiedzieć wszystko”. Wybieramy filmy i spektakle aktualne, dyskutowane, raczej wartościowe, ale zapewniamy też rozrywkę. Osoby niewidome potrzebują więcej czasu na obejrzenie eksponatu lub wykonanie zadania przewidzianego na warsztatach. Dlatego należy wybrać tylko kilka elementów, które chcemy zaprezentować. Najlepszym sposobem udostępnienia tekstu kultury jest opatrzenie go audiodeskrypcją, nawet taką wypowiedzaną na miejscu i stworzenie do niego pomocy dotykowej. Warsztaty powinny

być tak zaplanowane, żeby osoby niewidome mogły w miarę możliwości wykonać zadanie samodzielnie.

Przygotowanie „ścieżek dostępu” – audiodeskrypcje, tyflografiki, makiety, dotykane eksponatów.

Zdecydowanie zawsze najlepiej mieć zarówno audiodeskrypcję, jak i materiały dotykowe. Oprócz prowadzącego spotkanie obecnych powinno być kilkoro asystentów pomagających osobom niewidomym, np. poruszać się po przestrzeni, oglądać udostępnione przedmioty. Idealna sytuacja jest wtedy, gdy na jedną osobę niewidomą przypada jeden asystent.

Rozwiązaniem przynoszącym dobre efekty jest zaferowanie osobom z niepełnosprawnością wzroku pomocy w dotarciu na wydarzenie, np. odebranie grupy takich osób z najbliższego przystanku komunikacji miejskiej.

Ewaluacja

Jest szczególnie ważna dla instytucji dopiero rozpoczynających podróż ku dostępności. Dobrym pomysłem jest krótka, zawierająca kilka punktów ankieta. Pytania powinny być jednoznaczne i skoncentrowane na najważniejszych dla organizatora kwestiach związanych z udostępnionym wydarzeniem. Należy pamiętać o tym, by zapewnić osobom z niepełnosprawnością wzroku pomoc przy wypełnianiu ankiety i warto zapowiedzieć jej przeprowadzenie zaraz na początku spotkania, by po jego zakończeniu udało się zebrać głosy od przynajmniej kilku odbiorców. Ankietę można również przeprowadzić w Internecie, ale wówczas musimy sprawdzić dostępność strony www i samego formularza. Ankietę możemy też rozesłać mailem.

1.3 Możliwe udogodnienia

Audiodeskrypcja

To werbalny, dźwiękowy opis obrazu i treści wizualnych zawartych w dziele sztuki, spektaklu, filmie itp., przeznaczony dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Najpopularniejszy symbol oznaczający audiodeskrypcję to litery AD z dwoma nawiasami prawostronnymi za literą D.

Audiodeskrypcja może być mówiona na żywo lub nagrana. Audiodeskrypcję stosuje się głównie do opisu filmów, spektakli teatralnych, eksponatów muzealnych, ale także

koncertów i imprez sportowych.

Przy opisie dzieł audiowizualnych lub wydarzeń na żywo najważniejsze jest, by przekazać akcję, jednocześnie mieszcząc się między dialogami czy wypowiedziami osób na scenie.

Przy opisie eksponatu należy pamiętać o następujących elementach:

etykieta (autor, tytuł, itd.);

opis ogólny;

opis szczegółowy;

osnowa (dodatkowe informacje, np. kontekst powstania dzieła).

Pojedyncza audiodeskrypcja eksponatu nie powinna przekraczać 4 minut.

Tyflografiki

Są to wypukłe rysunki, na których zaznaczono najważniejsze elementy dzieła. Tyflografika nie może być zbyt szczegółowa, gdyż zaburzy to jej czytelność. Powinna być prezentowana na sztywnym podłożu, np: położona na stole lub przypięta do twardej podkładki.

Profesjonalna tyflografika jest najczęściej wykonana z plastiku. Jej stworzenie jest dość kosztowne. Tańszą alternatywą jest wykorzystanie wygrzewarki, czyli specjalnej drukarki, która pod wpływem wysokiej temperatury tworzy wypukłe rysunki na specjalnie do tego przeznaczonym papierze. Inną propozycją jest folia do rysowania, której większość niewidomych dzieci używa w szkole do nauki geometrii. Do rysowania na niej można użyć długopisu lub ołówka. Dzięki specjalnej gumowej podkładce, każda narysowana na folii kreska staje się wypukła.

Zachęcamy także do samodzielnego tworzenia tyflografik. Można sięgnąć po plastelinę, filc czy cienką piankę i przy ich pomocy wykleić wypukły rysunek.

Makiety przestrzenne

To pomniejszone, trójwymiarowe kopie oryginalnych eksponatów. Tworzy się je do obiektów dużych, których nie można dokładnie poznać, dotykając oryginału (np. budynki, duże pomniki) i do obiektów, których nie wolno dotykać (np. kruche rzeźby lub naczynia). Makiety można wykonać samodzielnie z kartonu, gliny lub modeliny. Można zamówić wydruk 3D lub profesjonalny odlew z metalu.

Dotknięcie oryginału

Jest to najbardziej atrakcyjne rozwiązanie dla osób niewidomych. Dotykanie oryginału w muzeum musi być skonsultowane z kuratorem wystawy i konserwatorem. Najczęściej odbywa się pod okiem pracownika muzeum i w rękawiczkach.

Rękawiczki mogą być bawełniane lub silikonowe. Niektórzy wolą używać tych silikonowych, twierdząc, że bawełniane są zbyt grube i nie pozwalają dokładnie poznać dotykanego obiektu. Inni wolą bawełniane, twierdząc, że silikonowe są nieprzyjemne w kontakcie ze skórą. Najlepiej więc zaopatrzyć się w jedno i drugie.

Informacje w alfabecie Braille'a

Alfabet Braille'a jest przeznaczony dla osób niewidomych. Osoby słabowidzące raczej go nie znają. Jednakże nawet wśród niewidomych większość nie posługuje się nim biegle. Osoba niewidoma, znająca brajla nie znajdzie też samodzielnie wypukłych podpisów umieszczonych w przestrzeni wystawy budynku (chyba, że do tych napisów będą ją prowadziły tzw. ścieżki prowadzące). Brajl umieszczony pionowo na ścianie jest bardzo niewygodny w użyciu, szczególnie gdy tekst jest długi. Podpisy takie warto raczej umieszczać na pulpitych czy blatach.

Wydruk brajlowski jest dość kosztowny. Nie ma więc sensu drukować broszur muzealnych czy katalogów wystaw w wielu egzemplarzach. Można pokusić się o dostównie kilka egzemplarzy dostępnych w kasie.

Kontrasty i duża czcionka

Osoby słabowidzące, choć czasem wspomagają się białą laską, starają się jednak korzystać z informacji wizualnych. Aby mogły skorzystać z podpisów i broszur w czarnodruku czcionka powinna być odpowiednio duża (minimum 18) oraz bezszeryfowa np: Verdana, Arial, Helvetica, Univers, Futura. Ważne aby kolory liter i tła były kontrastowe.

W przypadku osób słabowidzących niezwykle ważne jest też odpowiednie oświetlenie. Nie powinno być ono punktowe, a raczej rozproszone. Generalnie lepiej też, jeśli pomieszczenie jest dobrze oświetlone. W półmroku osoba słabowidząca będzie miała problem z samodzielnym poruszaniem. Należy zadbać o kontrastowe oznaczenie schodów i szklanych drzwi.

Ścieżka prowadząca i punkty uwagi

Ścieżka prowadząca to podłużne wypukłości w posadzce lub chodniku, stanowiące dotykowe oznakowanie trasy wolnej od przeszkód. Prowadzą do konkretnych miejsc, np: drzwi, schodów, windy, kasy.

Pola uwagi to wypukłe guzki w posadzce lub chodniku mające zwrócić szczególną uwagę osoby niewidomej. Znajdują się one w takich miejscach, jak: krawędź peronu lub przystanku, krawężnik przed przejściem dla pieszych, początek schodów, a także rozwidlenia ścieżek prowadzących.

1.4 Dobre praktyki

Fundacja Kultury bez Barrier w Warszawie – Rodzina Kinomaniaków – comiesięczne pokazy filmów z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących. Dodatkowo w trakcie trwania seansów zapewniona jest opieka dla dzieci.

[strona www](#)

Fundacja Kultury bez Barrier – Warszawski Festiwal Kultury bez Barrier – to największe święto kultury dostępnej w Polsce. W ciągu kilkunastu dni muzea, galerie, kina, teatry w Warszawie i całym kraju są dostępne dla każdego bez względu na niepełnosprawność.

[strona www](#)

Fundacja Kultury bez Barrier – Festiwal Przejścia – to festiwal filmowy od 2 lat organizowany w ramach Warszawskiego Festiwalu Kultury bez Barrier. W trakcie festiwalu wyświetlane są filmy z audiodeskrypcją i napisami/tłumaczeniem na PJM. Są filmy zarówno dla dzieci jak i dorosłych. Kiedy rodzice spędzają czas na sali kinowej, ich dzieci bawią się pod opieką animatorów. Nie brakuje dodatkowych atrakcji np wieczornych potańcówek czy spotkań z gwiazdami wyświetlanych filmów.

[strona www](#)

Fundacja Na Rzecz Rozwoju Audiodeskrypcji „Katarynka” we Wrocławiu – Adapter – comiesięczne pokazy filmów z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących

[strona www](#)

Fundacja Mili Ludzie – projekt „Kinoteatr dostępny v.2.0”

W ramach projektu wyświetlane są filmy z audiodeskrypcją i tłumaczeniem/napisami dla osób z niepełnosprawnościami. Prezentowane są także spektakle teatralne, dostępne dla widzów z dysfunkcją narządu wzroku i słuchu.

[strona www](#)

Stowarzyszenie „De Facto” – Festiwal Kultury i Sztuki (dla Osób Niewidomych) w Płocku. W trakcie festiwalu wyświetlane są filmy z audiodeskrypcją, Odbywają się spotkania z reżyserami i aktorami.

[strona www](#)

Muzeum Śląskie - możliwość dotykania oryginałów

[strona www](#)

Muzeum Narodowe w Warszawie – repliki wybranych eksponatów udostępnione do dotykania, comiesięczne spotkania dla niewidomych

[strona www](#)

Muzeum Emigracji w Gdyni – możliwość zwiedzania z przewodnikiem przeszkolonym z podstaw audiodeskrypcji po wcześniejszym zgłoszeniu.

[strona www](#)

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki – comiesięczne spotkania „Sztuka dostępna dla osób Niewidomych”.

[strona www](#)

Teatr Maska w Rzeszowie – cykliczne spektakle z audiodeskrypcją.

[strona www](#)

TR w Warszawie – cykliczne spektakle z audiodeskrypcją oraz warsztaty przed spektaklami.

[strona www](#)

Orange Warsaw Festival – to festiwal muzyczny poważnie podchodzący do kwestii dostępności. Zapewniona jest dla osób niewidomych audiodeskrypcja, dla osób na wózku

specjalna platforma. Osoby niesłyszące mogą skorzystać z pętli indukcyjnej i tłumacza PJM w punkcie obsługi i informacji.

[strona www](#)

Placówki wystawiennicze, które mają audiodeskrypcję do eksponatów ze stałej kolekcji to, m.in. Galeria Sztuki Arsenat (Białystok), Muzeum Wojska (Białystok), Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego (Bydgoszcz), Muzeum Lubuskie (Gorzów Wielkopolski), Muzeum Śląskie (Katowice), Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAK (Kraków), Galeria Bunkier Sztuki (Kraków), Muzeum Armii Krajowej (Kraków), CRICOTEKA (Kraków), Muzeum Lubelskie, Muzeum Wsi Lubelskiej, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Archeologiczne (Poznań), Muzeum Historyczne (Sanok), Muzeum Okręgowe w Toruniu, Muzeum Pana Tadeusza (Wrocław), Muzeum Narodowe we Wrocławiu oraz większość muzeów mających siedziby w Warszawie.

2. GŁUSI I SŁABOSŁYSZĄCY

Osoby z niepełnosprawnością słuchu to grupa bardzo zróżnicowana. Są wśród nich osoby Głuche, posługujące się jedynie polskim językiem migowym i słabo znające język polski. Dla tych osób polski jest językiem obcym lub drugim po PJM. Drugą grupą są Głusi posługujący się PJM, ale znający też język polski. Wśród nich można spotkać osoby odczytujące mowę z ruchu warg, umiejętność ta nie jest jednak powszechna. Trzecia grupa to osoby ogłuchłe, które straciły słuch po nauczaniu się języka polskiego. Te osoby często mówią płynnie po polsku, są w stanie czytać ze zrozumieniem nawet długie i skomplikowane teksty w języku polskim, ale zwykle nie najlepiej lub w ogóle nie znają PJM. I wreszcie ostatnia grupa to osoby słabosłyszące. Osoby te często nie znają języka migowego. Posiadają aparaty słuchowe i z ich pomocą bazują przede wszystkim na informacjach dźwiękowych.

2.1 Savoir-vivre

- O osobach g/Głuchych nie należy mówić głuchoniemy (jest to obraźliwe). Zamiast tego używamy słów: Głuchy, głuchy, słabosłyszący, osoba z niepełnosprawnością słuchu, osoba niesłysząca.
- Słowo głuchoniemy kojarzone jest z brakiem możliwości komunikowania się, brakiem języka. W przypadku osób Głuchych wcale tak nie jest. Większość z tych osób aparat mowy ma sprawny, ale formą komunikacji jest język migowy.
- Osoby Głuche uważają siebie za mniejszość językową, nie za osoby z niepełnosprawnością, dlatego piszemy to słowo wielką literą: *Głuchy*.
- Dla zdecydowanej większości osób Głuchych pierwszym językiem jest język migowy, w Polsce jest to polski język migowy (PJM). Język polski jest natomiast językiem obcym dla osób Głuchych, dlatego mogą one pisać zdania niepoprawne gramatycznie. Warto wykazać się zrozumieniem, warto dopytywać i używać prostych, zrozumiałych słów. Nieznajomość języka polskiego nie wynika z niedouczenia czy ignorancji, ale z faktu, że język polski dla osób Głuchych jest językiem obcym lub drugim. Osoby słyszące uczą się polszczyzny, gdyż słyszą wypowiedziane słowa. Głusi są pozbawieni tej możliwości.
- Rozmawiając z osobą g/Głuchą, zawsze zwracamy się bezpośrednio do niej i patrzymy na naszego rozmówcę. Kiedy rozmowie towarzyszy tłumacz, pamiętajmy, że jest on tylko

pośrednikiem w komunikacji. Nie zwracamy się więc do niego, gdy wypowiadamy słowa kierowane do osoby g/Głuchej.

- Pamiętajmy o tym, aby nasze usta były cały czas widoczne dla rozmówcy, nie odwracamy się, utrzymujemy kontakt wzrokowy z g/Głuchym rozmówcą, stańmy w cichym, dobrze oświetlonym miejscu, nie pod światło. W trakcie rozmowy zadawamy pytania kontrolne, aby upewnić się, czy druga osoba na pewno rozumie nasz przekaz. Nie krzyczymy, chyba że rozmówca poprosi o głośniejsze mówienie. W razie potrzeby korzystamy z telefonu, kartki papieru, aby napisać przekazywaną informację.

- Pamiętajmy, że osoby niesłyszące są uczone mowy w warunkach naturalnych, a co za tym idzie – również odczytywania mowy z ust. Przesadne zwalnianie tempa mowy czy przesadne głośniejsze mówienie, zniekształca naturalny układ ust i, paradoksalnie, utrudnia osobom niesłyszącym możliwość zrozumienia wypowiedzianego tekstu.

Przy pierwszym kontakcie pytamy osobę niesłyszącą, jaki rodzaj kontaktu preferuje – czy rozmowę werbalną, czy pisanie na kartce, a może tłumaczenie na język migowy. Nie bójmy się zawołać osoby niesłyszącej poprzez dotknięcie. W komunikacji z osobami z niepełnosprawnością słuchu nie istnieje w tym kontekście pojęcie strefy prywatnej. Dotyk wykorzystany w celu zwrócenia na siebie uwagi jest całkowicie akceptowalny i często używany.

- Nie przechodźmy między dwojgiem migających do siebie ludzi. Jest to przerywanie rozmowy.

2.2 . Etapy udostępniania wydarzenia

czyli co trzeba uwzględnić, by wydarzenie stało się dostępne dla osób z niepełnosprawnością słuchu

Zespół

Podstawą jest przeszkolenie pracowników/wolontariuszy. Dobrze, jeśli pracownicy znają choć kilka podstawowych znaków w PJM albo są otwarci na inny sposób komunikacji, np: przy pomocy kartki lub telefonu.

Odpowiednio przeszkoleni powinni być nie tylko edukatorzy i przewodnicy, ale także pracownicy z tzw. pierwszej linii (osoby pracujące w kasie, w szatni, jako ochrona, w teatrze i w kinie to bileterzy i obsługa widowni). To ci pracownicy najczęściej będą udzielać podstawowych informacji widzom z niepełnosprawnością słuchu.

Bardzo ważne jest wyznaczenie wśród pracowników koordynatora dostępności. Do zadań tej osoby będzie należało przygotowanie dostępnej oferty oraz kontakt z osobami z niepełnosprawnościami.

Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0.

Dobrze, jeśli najważniejsze informacje, np: dotyczące godzin zwiedzania i cen biletów, pojawią się na niej przetłumaczone na PJM w formie krótkich filmików. Na stronie powinien być podany kontakt mailowy i telefoniczny do osoby zajmującej się dostępnością w instytucji. Podając numer telefonu, należy zaznaczyć, że kontakt możliwy również przez SMS.

Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności

Umieszczenie ogłoszeń w miejscach publicznych, na stronach internetowych zazwyczaj nie wystarczy. Chcąc zaprosić do siebie widzów z niepełnosprawnością słuchu należy nawiązać kontakt ze środowiskiem. Organizacje ogólnopolskie: Polski Związek Głuchych, Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym mają swoje oddziały w każdym większym polskim mieście. Istnieje jednak wiele organizacji działających na szczeblu lokalnym, np. Podkarpackie Stowarzyszenie Głuchych, Stowarzyszenie Effetha działające w Trójmieście. Chcąc dotrzeć do młodych ludzi w miastach uniwersyteckich, warto skontaktować się z biurem osób niepełnosprawnych lub Pełnomocnikiem Rektora ds. Studentów Niepełnosprawnych. Chcąc zaprosić dzieci i młodzież, najlepiej poszukać w najbliższej okolicy ośrodka szkolno-wychowawczego dla dzieci Głuchych albo skontaktować się ze szkołami integracyjnymi i sprawdzić, czy wśród uczniów są dzieci z niepełnosprawnością słuchu.

Zaproszenie na wydarzenie można przygotować w formie krótkiego filmu w PJM, ale nie należy zapominać o tekście pisany, bo nie wszyscy Głusi znają PJM.

Plakaty powinny być uniwersalne – zawierać dużo grafiki i maksymalnie konkretne informacje: Co? Gdzie? Kiedy? Ile kosztuje?

Osoby Głuche bardzo aktywnie korzystają z mediów społecznościowych. Na Facebooku istnieją grupy zraszające środowisko osób z niepełnosprawnością słuchu, np. Słabosłyszący, implantowani lub Życie Głuchych.

Oferta

Należy pamiętać o tym, że osoby z niepełnosprawnością słuchu są raczej wzrokowcami. Bardzo lubią rzeczy ciekawe wizualnie, dlatego tę grupę widzów powinna przekonać wystawa malarstwa czy fotografii. Atrakcyjniejsze niż wykład będą zawsze praktyczne warsztaty, w trakcie których ich uczestnicy mają szansę zdobywać wiedzę w sposób aktywny.

Przygotowując oprowadzanie, wybierajmy miejsca dobrze oświetlone, przestrzenne, aby uczestnicy mogli dobrze widzieć przewodnika i tłumacza. Grupy niesłyszących zazwyczaj

ustawiają się w półkole wokół nich. Dla osób słabosłyszących bardzo ważna jest dobra akustyka miejsca.

Osoby niesłyszące, które odczytują mowę z ust lub korzystają z tłumaczenia na język migowy, nie są w stanie jednocześnie „słuchać” i patrzeć na eksponaty. Warto więc rozpocząć od opowiedzenia o wystawie, przestrzeni, eksponacie, a następnie dać czas na samodzielne obejrzenie ekspozycji.

Przewodnik nie powinien jednocześnie opowiadać i przemieszczać się po wystawie. W sytuacji takiej niemożliwe jest zarówno tłumaczenie na język migowy, jak i odczytywanie słów z ruchu warg.

Jeśli warsztaty odbywają się w budynku, pamiętajmy o ustawieniu stołów w kształcie kwadratu lub litery U, ewentualnie wykorzystajmy okrągłe stoły. Tylko w sytuacji, gdy wszyscy uczestnicy zajęć widzą się nawzajem, możliwa jest swobodna rozmowa z niesłyszącymi widzami, którzy mają szansę widzieć i, dzięki temu, rozumieć poszczególnych mówców.

Przygotowanie „ścieżek dostępu” – napisy dla niesłyszących, tłumaczenie na PJM, pętla indukcyjna, symultaniczny przekaz tekstowy, napisy na żywo, przewodnik po wystawie z opisem dźwięków

Ciekawą i bardzo popularną wśród Głuchych odbiorców propozycją jest zwiedzanie wystaw w PJM prowadzone przez przewodników Głuchych. Osoby Głuche silnie utożsamiają się ze swoim środowiskiem i językiem, chętnie więc uczestniczą w takich wydarzeniach.

Ewaluacja

Jest szczególnie ważna dla instytucji dopiero rozpoczynających podróż ku dostępności. Dobrym pomysłem jest krótka, zawierająca kilka punktów ankieta. Pytania powinny być jednoznaczne i skoncentrowane na najważniejszych dla organizatora kwestiach związanych z udostępnionym wydarzeniem. Najlepiej sprawdzi się ankieta internetowa – tekst w języku polskim + tłumaczenie na PJM.

Można też skorzystać z obecności uczestników i od razu, po spotkaniu spytać o jakość tłumaczenia, co im się podobało, czego by oczekiwali.

2.3 Możliwe udogodnienia

System FM

Jest to rodzaj systemu wspomaganie słuchu. Składa się z dwóch elementów: nadajnika

i odbiornika. Nadajnik ma kształt długopisu, który osoba mówiąca może przyczepić do ubrania, bądź ma postać kwadratowego pudełka do zawieszenia na szyi. Odbiornik jest połączony z aparatem słuchowym. Nadajnik zbiera dźwięki, przetwarza je na sygnał radiowy FM i przekazuje do odbiornika. Zaś odbiornik przekazuje sygnał dalej do aparatu słuchowego. W przypadku korzystania z tego systemu, przewodnik musi mówić cały czas do mikrofonu.

Tłumaczenie na język migowy

Polski Język Migowy (PJM) – naturalny język komunikacji używany przez Głuchych, ma własną gramatykę, różną od gramatyki języka polskiego. Bardzo ważna jest w nim mimika twarzy, mowa ciała. Najpopularniejszy symbol dostępności tłumaczenia na język migowy w danym miejscu to dwie dłonie z palcami ułożonymi w kształt litery O.

System Językowo-Migowy (SJM)

To subkod języka polskiego, charakteryzuje się stosowaniem znaków migowych zgodnie z polską gramatyką. Często nazywany przez środowisko osób niesłyszących językiem sztucznym.

Pamiętajmy więc, że w momencie, kiedy szukamy tłumacza na wydarzenie, musimy zwrócić uwagę na to, czy posługuje się on polskim językiem migowym czy systemem językowo-migowym. Osoby Głuche najczęściej polecają tłumaczy znających PJM. Pamiętajmy też, że materiały dostępne dla Głuchych powinny być przetłumaczone na PJM.

Tłumaczenie może być na żywo (spektakl, warsztat, oprowadzanie) lub nagrane (film, ścieżka zwiedzania w muzeum, galerii).

Przy przygotowywaniu zaproszeń, krótkich filmów informacyjnych w PJM pamiętajmy, że powinny one być tworzone w zgodzie z zasadą maksimum treści w minimum słów.

Jeden film w PJM nie powinien przekraczać 2 min. (dotyczy to zaproszeń, filmów do ekspozycji itp. W przypadku tłumaczeń materiałów audiowizualnych długość tłumaczenia na PJM jest oczywiście uzależniona od długości tłumaczonego materiału.

Tłumacz języka migowego powinien być ubrany na czarno, nie powinien mieć żadnych elementów rozpraszających uwagę (długie kolczyki, kolorowe paznokcie, mocny makijaż itp.), tło nagrania musi być stałe, nie mogą nim być ruchome animacje.

Z uwagi na formę i sposób przekazu możemy wyróżnić kilka rodzajów tłumaczenia:

Lustrzane – jest wykonywane przez same osoby głuche, np. na konferencji. Z tłumaczeniem lustrzanym mamy do czynienia w sytuacji, gdy naprzeciwko osoby mówiącej w języku fonicznym stoi osoba głucha odczytująca mowę z ruchu warg jednocześnie migająca do

drugiej osoby Głuchej, stojącej obok mówcy. Druga osoba Głucha stoi przodem do widowni i powtarza przekazywane jej znaki. Dzięki takiej formule wszystkie osoby niesłyszące siedzące na widowni mają szansę zrozumieć treść wystąpienia.

Cieniowe – wykonywane przez tłumaczy słyszących w teatrze. Do każdego aktora jest przypisany jeden tłumacz, który przez cały spektakl chodzi za nim jak cień i tłumaczy na bieżąco jego kwestie na PJM. Jest to najwygodniejszy dla osób Głuchych sposób udostępniania spektaklu, gdyż od początku do końca przedstawienia nie ma najmniejszych wątpliwości, kto wypowiada tłumaczoną kwestię. Rozwiązanie takie jest jednak wymagające organizacyjnie, niezbędne są wielokrotne próby, „zgranie” aktorów z tłumaczami, a to pociąga za sobą spore nakłady finansowe. Tłumaczenie to jest idealne w przypadku spektakli z małą liczbą bohaterów.

Pamiętajmy, że tyle, ile jest osób z niepełnosprawnością słuchu, tyle jest sposobów funkcjonowania. Nie kierujemy się stereotypem, że kiedy ktoś miga, nie będzie chciał napisów albo że kiedy ktoś korzysta z aparatów słuchowych, nie skorzysta z tłumacza. Oferując udogodnienia w swojej instytucji, opowiedzmy o wszystkim, co mamy i pozwólmy samej osobie zainteresowanej wybrać, co jej będzie najbardziej odpowiadało i z jakim udogodnieniem będzie czuła się najbardziej komfortowo.

Napisy dla niesłyszących

Napisy dla niesłyszących mogą być wykorzystane w czasie tłumaczenia filmu, spotu reklamowego, spektaklu teatralnego. Od klasycznych napisów w filmie odróżnia je to, że każda postać wypowiadająca kwestie ma przypisany sobie kolor. Napisy dla niesłyszących są więc wielobarwne. Zawierają także opisy dźwięków i etykiety pozwalające zidentyfikować aktora, który wypowiada daną kwestię. Jest to potrzebne, bo czasem bohaterowie stoją tyłem do ekranu, czasem jakiś głos jest w tle, a na ekranie nie pojawia się żadna twarz.

Napisy na żywo

To szczególny rodzaj napisów – zazwyczaj nie zawierają one opisu dźwięków, ale mają etykiety i również są w różnych kolorach. Stosowane do programów na żywo.

Pętla indukcyjna

Umożliwia, poprzez cewkę telefoniczną w aparacie słuchowym bądź implancie ślimakowym, odbiór nieskazitelnie wyraźnego i czystego dźwięku. Składa się z odpowiednio

zainstalowanego w pomieszczeniu przewodu tworzącego pętlę oraz ze specjalnego wzmacniacza pętli indukcyjnej. Do wzmacniacza podłącza się źródło dźwięku, mikrofon, CD, telewizor itp. Prąd płynący przez przewód wytwarza zmienne pole magnetyczne wewnątrz pętli, które jest odbierane przez cewkę telefoniczną. Pętla oznaczona jest najczęściej białym symbolem ucha z literą T, na niebieskim tle.

Pętla może być zainstalowana w danym pomieszczeniu na stałe albo rozkładana okazjonalnie na niektóre wydarzenia. Pierwsza daje dużo lepsze efekty, ale jest droższa i nie zawsze istnieje możliwość jej zainstalowania.

Symultaniczny Przekaz Tekstowy

W skrócie SPT – oznacza również napisy na żywo, ale do konferencji, debat, a także wykładów na uczelni. Odzwierciedlają one z dużą dokładnością (ale nie 100%) słowa wypowiediane podczas wydarzenia.

Transkrypcja

Zapisanie wypowiedzi z nagrania audiowizualnego w formie dokumentu tekstowego. Umieszcza się ją najczęściej pod oryginalnym filmem/nagraniami audio lub niezależnie, jako oddzielny plik do pobrania.

Tablice z charakterystycznymi pojęciami

Trudne słowa, takie jak np. awangarda, impresjonizm są zapisane na tablicy wielką czcionką, tablicę trzyma edukator. Kiedy słowo jest użyte po raz pierwszy, tłumacz wyjaśnia jego pojęcie, przy kolejnych użyciach słowa, tłumacz wskazuje na tablicę.

Przewodnik po dźwiękach wystawy

Jeśli ważnym elementem jakiejś ekspozycji są dźwięki, można opisać je w formie przewodnika. Taką wydrukowaną broszurkę udostępni się w kasie na prośbę zwiedzających.

2.4 Dobre praktyki

Fundacja Kultury bez Barrier - Rodzina Kinomaniaków – comiesięczne pokazy filmów z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących. Dodatkowo w trakcie trwania seansów zapewniona jest opieka dla dzieci.

[strona www](#)

Festiwal Kultury bez Barrier – Warszawski Festiwal Kultury bez Barrier

To największe święto kultury dostępnej w Polsce. W ciągu kilkunastu dni muzea, galerie, kina, teatry w Warszawie i całym kraju są dostępne dla każdego bez względu na niepełnosprawność.

[strona www](#)

Fundacja Kultury bez Barrier – COOLuturalny dzień Głuchego

Z okazji światowego dnia Głuchych przez cały dzień można było oglądać filmy, brać udział w dyskusjach i zapoznać się z rozwiązaniami technologicznymi – wszystko związane z tematyką osób niesłyszących. Wydarzenie zostało zorganizowane w ramach 6. Warszawskiego Festiwalu Kultury bez Barrier.

[strona www](#)

Fundacja Kultury bez Barrier – Festiwal Przejścia

To festiwal filmowy od 2 lat organizowany w ramach Warszawskiego Festiwalu Kultury bez Barrier. W trakcie festiwalu wyświetlane są filmy z audiodeskrypcją i napisami/tłumaczeniem na PJM. Są filmy zarówno dla dzieci jak i dorosłych. Kiedy rodzice spędzają czas na sali kinowej, ich dzieci bawią się pod opieką animatorów. Nie brakuje dodatkowych atrakcji np wieczornych potańcówek czy spotkań z gwiazdami wyświetlanych filmów.

[strona www](#)

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa oddział **Fabryka Emalia Oskara Schindlera** – przewodnik dla niesłyszących po dźwiękach wykorzystanych na wystawie *Kraków - czas okupacji 1939-1945*.

[strona www](#)

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki – Zachęta Miga! – comiesięczne oprowadzania po wystawach czasowych prowadzone przez Głuchego przewodnika w PJM i tłumaczone na polski język foniczny.

[strona www](#)

Muzeum Śląskie – regularne wizyty w PJM prowadzone przez głuchego przewodnika tłumaczone na polski język foniczny.

[strona www](#)

Muzeum Emigracji w Gdyni – możliwość zwiedzania z przewodnikiem Głuchym oprowadzającym w PJM po wcześniejszym umówieniu.

[strona www](#)

Fundacja Kultury bez Barrier i Stowarzyszenie Historii Głuchych „Surdus Historicus” – „Igor i wehikuł czasu” – komiks, który opowiada o historii Głuchych.

[strona www](#)

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Rezydencja Królów i Rzeczypospolitej – tablety z tłumaczeniami w PJM do sal i obiektów.

[strona www](#)

Międzynarodowy Festiwal Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych CAMERIMAGE – część wyświetlanych filmów jest w wersji bez barier z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących. Do zapowiedzi filmów zapewnione jest tłumaczenie na PJM.

[strona www](#)

Międzynarodowy Festiwal Kina Niezależnego OFF CAMERA – część wyświetlanych filmów jest w wersji bez barier z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących. Do zapowiedzi filmów zapewnione jest tłumaczenie na PJM.

[strona www](#)

Demakijaż – Festiwal Kina Kobiet w Lublinie - część wyświetlanych filmów jest w wersji bez barier z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących. Do zapowiedzi filmów zapewnione jest tłumaczenie na PJM.

[strona www](#)

Pol'and'Rock Festival to największy festiwal muzyczny w Polsce. W trakcie spotkań z gośćmi w Akademii Sztuk Przepięknych zapewnione było tłumaczenie na PJM. Natomiast na koncertach osoby Głuche miały możliwość bezpłatnego wypożyczenia specjalnych wibrujących plecaków zapewnianych przez firmę Mastercard. Plecaki poprzez wibracje przekazywały rytm muzyki rozbrzmiewającej na scenie. Uzupełnieniem były specjalne słuchawki wykorzystujące technikę przewodzenia kostnego. [strona www](#)

Orange Warsaw Festival to kolejny festiwal muzyczny poważnie podchodzący do kwestii dostępności. Zapewniona jest dla osób niewidomych audiodeskrypcja, dla osób na wózku specjalna platforma. Osoby niesłyszące mogą skorzystać z pętli indukcyjnej i tłumacza PJM w punkcie obsługi i informacji.

[strona www](#)

3. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ

Osoby z niepełnosprawnością ruchową, to osoby z trwałymi lub czasowymi ograniczeniami mobilności. Mogą to być np. osoby poruszające się na wózku, o kulach, z niskorosłością czy po amputacji. Sprzęt używany przez osobę z niepełnosprawnością ruchu zależy od potrzeb i możliwości danej osoby. Wózki używane w codziennym życiu można podzielić na trzy kategorie: aktywne, ortopedyczne (potocznie zwane szpitalnymi) i wózki elektryczne. Wózki aktywne są wykorzystywane przez osoby aktywne, mające możliwość własnoręcznego napędzania wózka i nim kierowania. Wózki aktywne są najczęściej stosunkowo lekkie, a osoba poruszająca się na nim jest zwykle w stanie wykonać samodzielnie wiele czynności. Wózki ortopedyczne są cięższe, mniej zwrotne i raczej nie są przeznaczone do codziennego, długotrwałego, samodzielnego poruszania się, ale jest to także możliwe. Wózki elektryczne są przeznaczone dla osób, które nie są w stanie samodzielnie poruszać się na dwóch poprzednich rodzajach wózków. Wózki elektryczne są bardzo ciężkie i najczęściej osoby trzecie nie są w stanie pomóc osobie korzystającej z takiego rodzaju wózka pokonać schody czy wysoki krawężnik. Osoby poruszające się na wózkach elektrycznych mają najczęściej niedowład rąk, nie są więc w stanie samodzielnie napędzać swojego wózka. Osoba z niepełnosprawnością ruchu może także używać kul, balkoników, protez, ortez itd.

3.1 Savoir-vivre

- Rozmawiając z osobą na wózku lub osobą z niskorosłością, stańmy w komfortowej odległości dla obu stron. Nie kuczmy i nie pochylamy się. Jeżeli rozmowa ma być dłuższa, możemy usiąść na krześle lub ławce.
- Przestrzeń prywatna w przypadku osób z niepełnosprawnościami to nie tylko ciało, ale także sprzęt, którego używają. Wózek, kule, biała laska itd. są częścią przestrzeni prywatnej osoby z niepełnosprawnością i nie należy ich dotykać bez zgody i wiedzy właściciela.
- Jeśli chcemy pomóc osobie poruszającej się na wózku, zawsze najpierw zapytajmy, czy potrzebuje pomocy i jak możemy pomóc. Nie pomagamy bez pytania.
- Kolana osoby na wózku to nie jest stolik - nie kładźmy nic na nich bez wyraźnej prośby osoby z niepełnosprawnością.
- Kiedy osoba z niepełnosprawnością ruchową jest w towarzystwie innej osoby i pyta o coś,

zawsze odpowiadajmy osobie, która zadała pytanie.

- Nie unikajmy podania ręki osobie, która ma mniej sprawne dłonie. Nawet jeżeli osoba z niepełnosprawnością nie może wyprostować palców lub ich zgiąć, należy rękę po prostu uścisnąć. Jeżeli nie mamy pewności, czy osoba z niepełnosprawnością jest w stanie podać rękę, możemy poczekać, aż wyciągnie dłoń jako pierwsza.

- Traktujmy osobę z niepełnosprawnością podmiotowo. Nie mówmy o niej jak o przedmiocie, np. „Czy wózek tutaj wjedzie?”. Pamiętaj, że to jest człowiek, który porusza się na wózku.

- Osoba asystująca czy osoba wspierająca nie jest opiekunem osoby z niepełnosprawnością. Dorosła osoba z niepełnosprawnością ruchu może sama decydować o sobie, nie potrzebuje opieki tylko czasami wsparcia lub asysty przy wykonywaniu pewnych czynności. Dlatego warto zrezygnować ze słowa opiekun w regulaminach lub cennikach i zastąpić zwrotem „osoba asystująca”.

Psy asystujące

To psy pracujące. Osoba z niepełnosprawnością ma prawo ze specjalnie wyszkolonym i certyfikowanym psem asystującym wejść do każdego miejsca użyteczności publicznej (jedynym wyjątkiem są miejsca kultu religijnego). Pies może asystować nie tylko osobie z niepełnosprawnością wzroku czy ruchu, ale także osobom niesłyszącym bądź osobom z cukrzycą lub epilepsją. Można go rozpoznać po kamizelce z napisem „pies asystujący”, „pies przewodnik” itd. Należy pamiętać o tym, że takiego psa nie można rozpraszać, czyli zaczepiać, bawić się, karmić, głaskać ani nawiązywać z nim kontaktu wzrokowego. Wszystkie tego typu zachowania mogą odwrócić jego uwagę od pracy, którą ma wykonać. Pies asystujący jest szkolony w zależności od potrzeb danej osoby z niepełnosprawnością. Psy asystujące osobom z niepełnosprawnością ruchu mogą np. otwierać drzwi, podnosić przedmioty z ziemi, pomagać zdjąć kurtkę lub buty, a także wyrzucać śmieci. Ponieważ pies często pracuje pyskiem lub musi odejść na większą odległość od osoby z niepełnosprawnością, nie ma obowiązku trzymania go na smyczy ani używania kagańca. Kiedy spotka się psa asystującego bez osoby z niepełnosprawnością, może to oznaczać, że został wysłany po pomoc. Dlatego nie rozpraszając go, należy za nim iść, a on prawdopodobnie zaprowadzi nas do osoby, która potrzebuje pomocy. W razie wątpliwości, czy pies na pewno jest psem asystującym, można poprosić jego właściciela o okazanie stosownych dokumentów.

3.2 Etapy udostępniania wydarzenia

czyli co trzeba uwzględnić, by wydarzenie stało się dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchu

Zespół

Podstawą jest przeszkolenie pracowników/wolontariuszy. Osoby te powinny czuć się w miarę swobodnie i powinny zachowywać się naturalnie w sytuacji spotkania z osobami z niepełnosprawnością ruchu, nawet jeśli będzie to ich pierwsze tego typu spotkanie.

Bardzo ważne jest wyznaczenie wśród pracowników koordynatora dostępności. Do zadań tej osoby będzie należało przygotowanie dostępnej oferty oraz kontakt z osobami z niepełnosprawnościami.

W procesie udostępniania przestrzeni czy tekstu kultury zawsze najważniejszy jest człowiek – nawet jeśli w instytucji nie będzie ani jednej pomocy dedykowanej osobom z niepełnosprawnością, ale będą ludzie, którzy będą chcieli i wiedzieli, jak pomóc, odbiorcy będą czuli się komfortowo.

Bardzo ważne jest odpowiednie przeszkolenie nie tylko edukatorów i przewodników, ale także pracowników z tzw. pierwszej linii, a więc osób pracujących w kasie, w szatni, jako ochrona. To najprawdopodobniej oni będą najczęściej udzielali informacji i pomagali osobom z niepełnosprawnością.

Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0

Dostępność stron internetowych dla osób z niepełnosprawnością ruchu uwzględnia ewentualne problemy manualne użytkownika Internetu. Stronę należy zbudować w ten sposób, by była możliwa jej obsługa przy użyciu tylko myszki lub tylko klawiatury. W świecie osób z niepełnosprawnościami Internet jest prawdziwym oknem na świat; podróż osoby z niepełnosprawnością do instytucji kultury zaczyna się zazwyczaj od wizyty w Internecie. Osoby z niepełnosprawnością ruchową będą poszukiwać informacji o dostępności miejsca, do którego chcą się wybrać. Dlatego ważne jest, by rzetelnie napisać o tym, jak z uwagi na dostępność wygląda dana instytucja. Nie należy wychodzić z założenia, że jeżeli jest jeden stopień przed wejściem, to miejsce będzie niedostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchu. Po przeczytaniu opisu dostępności osoba zainteresowana sama zdecyduje, czy chce to miejsce odwiedzić i czy ewentualnie może potrzebować pomocy. Pracownicy instytucji kultury powinni zaś pamiętać o tym, by na bieżąco aktualizować informacje na temat ewentualnych utrudnień w instytucji lub jej okolicy, np. roboty drogowe uniemożliwiające skorzystanie z głównego wejścia do budynku. Na stronie powinien też być podany kontakt mailowy i telefoniczny do

osoby zajmującej się dostępnością w instytucji.

Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności

W przypadku osób z niepełnosprawnością ruchu nie ma potrzeby tworzenia wydarzeń dedykowanych tylko tej grupie osób. Warunkiem uniemożliwiającym wzięcie udziału w danym wydarzeniu może być co najwyżej niedostępność przestrzeni, w której zaplanowano przedsięwzięcie. W przypadku chęci zaproszenia większej liczby osób z niepełnosprawnością ruchu do swej instytucji kultury, można zwrócić się o pomoc do organizacji pozarządowych pracujących na rzecz tego środowiska. Są to między innymi Fundacja Aktywnej Rehabilitacji (FAR) czy Stowarzyszenie Integracja. Warto też poszukać lokalnych organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością ruchu.

Chcąc dotrzeć do młodych ludzi w miastach uniwersyteckich, warto skontaktować się z biurem osób niepełnosprawnych lub Pełnomocnikiem Rektora ds. Studentów z Niepełnosprawnością na jednej czy drugiej uczelni. Chcąc zaprosić dzieci i młodzież najlepiej skontaktować się ze szkołami z oddziałami integracyjnymi i sprawdzić, czy wśród uczniów są dzieci z niepełnosprawnością ruchową. W mediach społecznościowych istnieją też grupy skupiające osoby z niepełnosprawnością ruchu.

Przygotowanie oferty

W przypadku osób z niepełnosprawnością ruchową głównym problemem jest zwykle niedostępność architektoniczna budynku. Jeśli możemy wprowadzać ewentualne zmiany, należy pamiętać o zapewnieniu ciągów komunikacyjnych bez wysokich progów, schodów, z możliwością odpoczynku na krześle lub ławce, szczególnie jest to istotne w przypadku osób poruszających się o kulach lub balkonikach. Przydatne może być również zapewnienie wsparcia przeszkolonych asystentów, którzy w razie potrzeby mogą pomóc pokonać ewentualne przeszkody.

Ewaluacja

Jest szczególnie ważna dla instytucji dopiero rozpoczynających podróż ku dostępności. Dobrym pomysłem jest krótka, zawierająca kilka punktów ankieta. Pytania powinny być jednoznaczne i skoncentrowane na najważniejszych dla organizatora kwestiach związanych z udostępnionym wydarzeniem. Należy pamiętać o tym, by zapewnić osobom z niepełnosprawnością rąk pomoc przy wypełnianiu ankiety i warto zapowiedzieć taką ankietę zaraz na początku spotkania, by po jego zakończeniu udało się zebrać głosy od przynajmniej

kilku odbiorców. Ankietę można również przeprowadzić w Internecie lub rozesłać mailem.

3.3 Możliwe udogodnienia

Niwelacja schodów lub progów przez pochylnie

Wykonane odpowiednio z przepisami (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie).

Winda

Odpowiednio duża, ulokowana w pobliżu dostępnych ciągów komunikacyjnych winda będzie udogodnieniem dla wszystkich, niezależnie od stopnia sprawności czy niepełnosprawności. W przypadku braku możliwości obrócenia się na wózku inwalidzkim warto zadbać o powieszenie lustra na tylnej ścianie windy, naprzeciwko drzwi wejściowych. Najlepszym rozwiązaniem jest zamontowanie lustra na całą ścianę. Poruszając się na wózku i zmuszona do opuszczenia windy tyłem osoba będzie mogła zobaczyć, czy nie ma za nią żadnych przeszkód.

Podnośnik

Udogodnienie mniej dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchu, wymagające czasami odpowiedniej asysty. Podnośnik pionowy charakteryzuje się tym, że nie ma pełnej kabiny i przez cały czas trzeba trzymać przycisk, aby z niego korzystać, co może być problematyczne dla pewnej grupy osób z niepełnosprawnością ruchu.

Platformy przyschodowe

Jeżeli nie ma możliwości zapewnienia pochylni, windy ani podnośnika, istnieje jeszcze możliwość wyposażenia schodów w platformę przyschodową. Niestety, wiele osób z niepełnosprawnością ruchu nie będzie miało możliwości skorzystania z takiego udogodnienia. Jest ono przeznaczone tylko dla osób poruszających się na wózkach, co może wykluczać osoby chodzące o kulach, o balkoniku, osoby starsze czy rodziców z dziećmi w wózkach. Czasami w instytucjach kultury można także spotkać schodołaz. Decydując się na takie udogodnienie, należy pamiętać, że jest to nie najlepszy sposób dostosowania przestrzeni i likwidowania barier architektonicznych. Osoby z niepełnosprawnością ruchu raczej nie zdecydują się skorzystać z takiego udogodnienia. Schodołaz często wymaga, aby się na niego przesiąść, a to wyklucza duże grono osób z niepełnosprawnością ruchu. Po drugie nie każde

schody nadają się do poruszania się po nich schodolazem. Co istotne, schodolaz wyklucza samodzielność. Osoba z niepełnosprawnością korzystająca ze schodolazu, musi w pełni zaufać osobie, która obsługuje to urządzenie. Dlatego wiele osób odmówi skorzystania z takiego udogodnienia. Schodolazy często są wybierane przez różne instytucje, ponieważ jest to zwykle najtańszy sposób udostępnienia przestrzeni; tym razem najtańszy oznacza również najmniej użyteczny. Lepiej więc poczekać nieco dłużej, zainwestować większą sumę, ale w ostateczności mieć u siebie rozwiązanie, z którego będzie mogła i chciała korzystać zdecydowanie większa grupa osób z niepełnosprawnością ruchu.

Toaleta dla osób z niepełnosprawnością ruchu

Musi być wykonana w zgodzie z przepisami (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie). Niestety wiele kwestii jest nieokreślonych lub niedoprecyzowanych, co zwykle stanowi poważne utrudnienie dla osób, które chcą mieć w instytucji kultury odpowiednio dostosowaną toaletę. Warto więc konsultować kwestię dostępności z organizacją pozarządową wyspecjalizowaną w temacie udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami.

Blaty recepcji/kasy/szatni

Blat powinien być obniżony tak, aby osoba z niepełnosprawnością ruchu mogła swobodnie załatwić konkretną sprawę. Blat powinien być obniżony na odcinku o długości minimum 90 cm lub w całości. Niektóre osoby z niepełnosprawnością ruchu mogą mieć problem z podniesieniem rąk wysoko, więc obniżony blat będzie dla nich sporym ułatwieniem. Jeżeli instytucja jest na początku procesu zwiększania dostępności budynku, można wprowadzić procedurę wychodzenia zza blatu osoby pracującej w recepcji, kasie czy szatni itd.

3.4 Dobre praktyki

Dostępność to jest proces, dlatego nie da się podać przykładu idealnie dostosowanej instytucji. Budynek, który był uznawany 10-15 lat temu za świetnie dostosowany, obecnie nie spełnia wielu wymogów projektowania uniwersalnego, a niektóre dostosowania mogą być już uznawane za nieużyteczne lub nawet niebezpieczne. Często też, zanim dostosuje się budynek do aktualnych potrzeb, mija wiele czasu i są potrzebne ogromne środki finansowe. Niejednokrotnie byłoby łatwiej wybudować coś od nowa i na każdym etapie pamiętać o każdym potencjalnym użytkowniku przestrzeni, niż dostosować stary, często zabytkowy budynek. Co oczywiście nie oznacza, że nie należy dążyć do jak najlepszego dostosowania

każdej instytucji. W wielu instytucjach stworzono plan udostępniania budynku i wydarzeń, i powoli, sukcesywnie jest on realizowany. Warto więc przeanalizować obecną sytuację i stworzyć taki plan.

Nie tylko architektura jest ważna, ale przede wszystkim ludzie, którzy pracują w danej instytucji. Chęć poprawienia sytuacji, dotarcia do jak największej liczby odbiorców, także z niepełnosprawnościami, jest ogromną zaletą wielu pracowników różnych instytucji kultury. Przykładem systematycznej, długotrwałej pracy nad dostępnością są Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie. Coraz więcej budynków i wystaw jest tam dostępnych także dla osób z niepełnosprawnością ruchu.

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki jest kolejnym przykładem na to, że warto starać się o to, by budynek był dostępny dla każdego. Kilka lat temu zostało dostosowane wejście dla osób z niepełnosprawnością ruchu, prowadzone są szkolenia dla pracowników, a także konsultowane i sprawdzane udogodnienia.

Można także wymienić zagraniczne przykłady, jak Luwr w Paryżu we Francji czy mniej znane Muzeum Sztuki Aros w Aarhus w Danii. Mimo wielu udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami, nie można powiedzieć, że te miejsca są bardzo dobrze dostosowane. Czasami jest to kwestia schodów przed wejściem, innym razem punktowe oświetlenie, które utrudnia oglądanie niektórych dzieł z perspektywy osoby na wózku lub niskiego wzrostu, a czasami brak możliwości odpoczęcia na krześle w trakcie zwiedzania. Przykładami dużych, plenerowych festiwali z udogodnieniami dla osób z niepełnosprawnością ruchu, są Opener Festival i Orange Warsaw Festival. Można na nich zaobserwować nie tylko podesty dla osób z niepełnosprawnością ruchu, dostosowane toalety, ale także miejscowo utwardzone cieżki komunikacyjne.

4. OSOBY ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Autyzm jest obecnie najczęściej występującym zaburzeniem rozwoju u dzieci. Jego objawy ujawniają się we wczesnym dzieciństwie i towarzyszą człowiekowi przez całe życie. Autyzm to nie choroba, to całościowe zaburzenie rozwoju. Osoby z autyzmem są bardzo różne, ale wszystkie zachowują się niestandardowo w niektórych sytuacjach społecznych:

- nawiązywanie relacji z innymi osobami – nie potrafią patrzeć w oczy, nie rozpoznają naszej mimiki i uczuć, nie wiedzą, jak zacząć rozmowę;
- porozumiewanie się z innymi osobami – część osób z autyzmem przez całe swoje życie nie mówi, a u pozostałych mowa rozwija się zwykle późno. Osoby, które mówią, często nie rozumieją znaczenia wszystkich wypowiedzianych słów i mają trudności w prowadzeniu rozmowy;
- rozumienie mowy – np.: poleceń, wypowiedzi, żartów;
- rozwijanie zabawy i wyobraźni;
- panowanie nad swoim zachowaniem – wiele osób z autyzmem ma problemy sensoryczne, co oznacza, że zmysły inaczej odbierają bodźce, tj.: światło, obrazy, dźwięki. Osoby te inaczej odczuwają dotyk, zapach, smak czy ból (np.: boją się dźwięku miksera, wpatrują się w lampy, kręcą się długo w kółko, nie pozwalają wziąć się za rękę, biorą niejadalne rzeczy do buzi itp.).

4.1 Savoir-vivre

- Bądźmy przyjaźni, ale nie narzucajmy się. Nie zniechęcajmy się, gdy osoba z autyzmem, z którą rozmawiamy, nie patrzy w oczy.
- Dawajmy czas na odpowiedź i bądźmy cierpliwi, gdy rozmówca nie odpowiada natychmiast na zadawane pytania.
- Bądźmy przewidywalni. Uprzedzajmy o zmianach. Nie zaskakujmy.
- Używajmy krótkich zwrotów i jasnych, konkretnych sformułowań. Podawajmy przykłady.
- Unikajmy abstrakcyjnych pojęć, żartów, ironii, dwuznaczności, porównań i metafor. Upewnijmy się, że osoba z autyzmem, z którą rozmawiamy, wie, o co nam chodzi.
- Mówmy, czego oczekujemy od danej osoby, np.: zamiast powiedzieć czego nie chcemy – „Nie biegaj!”, powiedzmy, co dana osoba może zrobić: „Możesz chodzić powoli”.
- Jeżeli mamy kontakt z osobą niemówiącą, spróbujmy skorzystać z alternatywnych sposobów

komunikacji, np.: możemy poprosić o wskazanie obrazka, piktogramu, wybranie odpowiedniego przedmiotu, a w przypadku osób posługujących się pismem – o zapisanie swojej odpowiedzi lub zapisanie pytania na kartce czy komputerze.

- Pamiętajmy, że osoba z autyzmem może czuć się zaniepokojona w nowej sytuacji. Objawem niepokoju i braku poczucia bezpieczeństwa mogą być tzw. manieryzmy ruchowe, np.: kołysanie się, machanie rękami, podskakiwanie. Starajmy się nie zwracać na nie uwagi. Nie jest to przejaw agresji. Jeżeli jednak manieryzmy będą się nasilać, może to oznaczać, że sytuacja jest zbyt trudna dla osoby ze spektrum autyzmu. Zaproponujmy wówczas przejście do spokojniejszego miejsca. Możemy również zapytać osobę wspierającą (rodzica, opiekuna), czy i w jaki sposób moglibyśmy pomóc.

- W sytuacjach konfliktowych odwołujemy się do zasad i regulaminów obowiązujących w placówce.

4.2 Etapy udostępniania wydarzenia

czyli co trzeba uwzględnić, aby wydarzenie stało się dostępne dla osób ze spektrum autyzmu

Zespół

Podstawą jest przeszkolenie pracowników/wolontariuszy. Osoby te powinny czuć się w miarę swobodnie i powinny zachowywać się naturalnie w sytuacji spotkania z osobami ze spektrum autyzmu, nawet jeśli będzie to ich pierwsze tego typu spotkanie.

Bardzo ważne jest wyznaczenie wśród pracowników koordynatora dostępności. Do zadań tej osoby będzie należało przygotowanie dostępnej oferty oraz kontakt z osobami z niepełnosprawnościami.

W procesie udostępniania przestrzeni czy tekstu kultury zawsze najważniejszy jest człowiek – nawet jeśli w instytucji nie będzie ani jednej pomocy dedykowanej osobom ze spektrum autyzmu, ale będą ludzie, którzy będą chcieli i wiedzieli, jak pomóc, odbiorcy poczną się komfortowo.

Bardzo ważne jest odpowiednie przeszkolenie nie tylko edukatorów i przewodników, ale także pracowników z tzw. pierwszej linii, a więc osób pracujących w kasie, w szatni, jako ochrona. To najprawdopodobniej oni będą najczęściej udzielali informacji i pomagali osobom ze spektrum autyzmu.

Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0

Najważniejsze informacje powinny być zawarte w przedprzewodniku. Przygotowując go, warto skorzystać z zasad tworzenia tekstu łatwego do czytania i rozumienia.

Na stronie powinien być podany kontakt mailowy i telefoniczny do osoby zajmującej się dostępnością w instytucji.

Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności

Umieszczenie ogłoszeń w miejscach publicznych, na stronach internetowych zazwyczaj nie wystarczy. Chcąc zaprosić do siebie widzów ze spektrum autyzmu, należy nawiązać kontakt z organizacjami pozarządowymi działającymi w danym mieście. Zachęcamy także do kontaktu z Warsztatami Terapii Zajęciowej, Zakładami Aktywności Zawodowej czy Środowiskowymi Domami Samopomocy.

Chcąc zaprosić dzieci i młodzież, warto zwrócić się do specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego w okolicy, a także szkół specjalnych i integracyjnych.

Chcąc dotrzeć do młodych ludzi w miastach uniwersyteckich, warto skontaktować się z biurem osób niepełnosprawnych lub Pełnomocnikiem Rektora ds. Studentów Niepełnosprawnych.

Zachęcamy do korzystania z mediów społecznościowych i umieszczania ogłoszeń o ofercie kulturalnej w grupach na Facebooku zrzeszających środowisko osób ze spektrum autyzmu.

Oferta

Osoby ze spektrum autyzmu chcą uczestniczyć w życiu kulturalnym, rozwijać swoje pasje i zainteresowania, tak jak ich rówieśnicy. Coraz częściej organizowane są warsztaty czy dedykowane wydarzenia, w których uwzględnia się potrzeby osób ze spektrum autyzmu.

Czym wyróżniają się warsztaty dla osób ze spektrum autyzmu?

- Praca w małych grupach do 10 osób.
- Przygotowany i przeszkolony personel.
- Wykorzystujemy pomoce wizualne i dotykowe, działamy na różne zmysły.
- Konsultacja scenariuszy z terapeutami pracującymi z osobami z autyzmem.
- Dopytujemy i sprawdzamy scenariusze swoich warsztatów z opiekunami.
- Indywidualne podejście i elastyczność prowadzących.
- Pytamy odwiedzające nas osoby ze spektrum autyzmu o ich potrzeby. Możemy umieścić

odpowiednie pytania w formularzu zgłoszeniowym lub zapytać o nie podczas rozmowy telefonicznej.

- Warto skorzystać z wiedzy nauczyciela, terapeuty lub asystenta. Dowiedzmy się, czy osoby ze spektrum autyzmu korzysta z narzędzi wspomagających komunikację, czy potrzebują czasu na zapoznanie z przestrzenią instytucji lub czasu na odpoczynek przed zwiedzaniem.

- Reagujemy na bieżąco.

- Planując aktywności, zadbajmy o to, aby nie przestymulować uczestników, m.in. ilością aktywności, formą ćwiczeń czy długością zwiedzania. Zastanówmy się nad poleceniami, pojęciami i materiałami, które zostaną użyte w czasie zajęć i dobierzmy odpowiednie zdjęcia, ilustracje, przedmioty czy piktogramy.

- Jeżeli odwiedzający muszą pokonać długą drogę, aby przyjechać do naszej instytucji, zapytajmy opiekunów, czy grupa nie potrzebuje 10 minut odpoczynku przed zwiedzaniem.

- Wychodźmy z inicjatywą, włączajmy uczestników do działania, wykorzystując komunikaty wprost. Jeżeli są to warsztaty rodzinne, aktywizujemy rodziców.

- Dostosujemy miejsca i czasu zajęć – ze względu na okres możliwego skupienia, ilość bodźców czas warsztatu powinien zamknąć się w 45 minutach. Jeżeli warsztat wymaga dłuższego czasu, zaplanujemy przerwy.

Ewaluacja

Jest szczególnie ważna dla instytucji dopiero rozpoczynających podróż ku dostępności. Dobrym pomysłem jest krótka, zawierająca kilka punktów ankieta. Pytania powinny być jednoznaczne i skoncentrowane na najważniejszych dla organizatora kwestiach związanych z udostępnionym wydarzeniem. Warto zapowiedzieć taką ankietę zaraz na początku spotkania, by po jego zakończeniu udało się zebrać głosy od odbiorców. Zachęcamy także do przeprowadzenia elektronicznej ankiety, dobór technik badania należy dostosować do możliwości uczestników.

4.3 Możliwe udogodnienia

Przedprzewodnik

Zadaniem przedprzewodnika jest przygotowanie osoby ze spektrum autyzmu do wizyty w nowym miejscu. Przedprzewodnik ma formę broszury zawierającej opis sposobu korzystania z danej przestrzeni i przebieg wydarzenia. Prezentuje krok po kroku wszystko, co będzie się działo od początku do końca. Rozpoczyna się informacjami dotyczącymi przyjazdu na miejsce

wydarzenia, np. wejście do budynku, zakup biletów, szatnia, toaleta, drogi ewakuacji, opis ekspozycji. Powinien zawierać wszystkie najważniejsze informacje organizacyjne.

Dla osób wybierających się na warsztaty pomocna będzie broszura przybliżająca plan zajęć. Przygotowujemy ją tak jak przedprzewodnik.

Zaleca się, aby przedprzewodnik i broszura były przygotowane zgodnie z zasadami tekstu łatwego do czytania i rozumienia oraz zostały opatrzone fotografiami.

Więcej informacji o zasadach tworzenia tekstu łatwego do czytania i rozumienia w rozdziale 5. Przedprzewodnik należy umieścić na stronie internetowej instytucji w wersji do pobrania. Dobrą praktyką jest także przesyłanie informacji o przedprzewodniku w wiadomościach potwierdzających udział w zajęciach.

Pokój wyciszenia

To wydzielone miejsce w budynku lub przestrzeń na wystawie, gdzie osoby ze spektrum autyzmu w sytuacji przebodźcowania będą mogły odpocząć i się wyciszyć. W pokoju wyciszenia sprawdzą się także słuchawki wyciszające.

Ograniczenie ilości bodźców sensorycznych

Osoby z autyzmem są często wrażliwe na bodźce sensoryczne. Głośne i zaskakujące dźwięki, zbyt dużą liczbę zwiedzających, ostre lub migające światło. Wszystko to może spowodować przeciążenia sensoryczne. Jeśli możemy, ograniczmy ilość bodźców i ostrzegajmy o nich uczestników zajęć.

Ciche godziny

Zwiedzanie odbywa się w godzinach, kiedy instytucja jest zamknięta dla innych zwiedzających lub kiedy obowiązuje zwiedzanie w ciszy. Podczas cichych godzin dźwięki i multimedia na ekspozycji są przytłumione lub wyłączone. Ograniczone jest także zwiedzanie dla grup zorganizowanych.

Piktogramy

Instytucje coraz częściej decydują się na stworzenie własnych propozycji piktogramów. Stanowią one uniwersalną pomoc, którą można z powodzeniem wykorzystać na zajęciach dla różnych grup odwiedzających. Przygotowując wytyczne dla grafika, należy pamiętać, aby przede wszystkim stawiać na czytelność znaku. Tworząc piktogramy, obowiązkowo trzeba skonsultować pierwsze propozycje z terapeutami lub osobami korzystającymi z AAC.

Plan

Jasna struktura i zaplanowanie poszczególnych czynności bardzo ułatwi pracę. Zalecamy, aby zobrazować za pomocą piktogramów lub zdjęć przedstawiających kluczowe działania planowane podczas warsztatu. Obrazki należy przykleić do tablicy korkowej lub umieścić na ścianie za pomocą rzepu.

Pomoce wizualne

Podczas warsztatów wykorzystujemy pomoce, które w prosty sposób zobrazują to, o czym mówimy. Dobierzmy pomoce adekwatnie do wieku uczestników. Działajmy na różne zmysły. Zawsze dawajmy czas na zapoznanie się z pomocami. Dopytujmy o wrażenia, zadawajmy pytania.

Pomoce pokazujemy w momencie, kiedy o nich mówimy. Po ich wykorzystaniu schowajmy je w miarę szybko.

Jeśli chcemy wykorzystać mapy i grafy, dbajmy o ich przejrzystość. Miejmy egzemplarz dla każdego uczestnika spotkania lub duży format, na którym pokazujemy interesujące nas rzeczy wszystkim naraz.

Stanowisko pracy

Zadbajmy o komfort pracy uczestników, każdy powinien mieć swoje stanowisko. Pomyślmy o miejscu dla asystenta.

Lepiej sprawdzają się aktywności wykonywane indywidualnie, jeśli robimy prace zbiorową, każdy powinien mieć wyznaczone zadanie.

4.4 Dobre praktyki

Fundacja Kultury bez Barrier – projekt Paszport do sztuki

„Paszport do sztuki” to wspólny projekt Fundacji Kultury bez Barrier i instytucji kultury, w celu stworzenia oferty kulturalnej dla młodzieży ze spektrum autyzmu oraz ich rówieśników. Podczas każdego ze spotkań uczestnicy odkrywali, jak różne mogą być oblicza podróży. Wspólnie odwiedzili Muzeum Łazienki Królewskie, Zachętę - Narodową Galerię Sztuki, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie i Muzeum Narodowe w Warszawie. Wyruszyli w podróż w czasie i do odległych zakątków Ziemi, aby odkryć skarby, które posiadają instytucje w swoich zbiorach.

[strona www](#)

Kino przyjazne sensorycznie – „Autypilot – podróże w świat dzieci z autyzmem” we współpracy z kinami Cinema City zainicjowali specjalny cykl projekcji filmowych w ramach „Kina przyjaznego sensorycznie”. Seanse dedykowane są widzom z autyzmem i Zespołem Aspergera, a także dla tych widzów, którzy z powodu swoich trudności z odbiorem otaczającego świata mogliby skorzystać z takich seansów. Seanse przyjazne sensorycznie odbywają się w wybranych kinach Cinema City w Warszawie, Poznaniu, Krakowie, Łodzi, Starogardzie Gdańskim, Wrocławiu, Toruniu, Bydgoszczy, Lublinie, Częstochowie, Bielsku Białej, Zielonej Górze, Rybniku i Katowicach.

[strona www](#)

Fundacja SYNAPSIS – projekt Kultura przyjazna osobom z autyzmem zapoczątkował działania mające na celu zwiększenie dostępności kultury dla osób ze spektrum autyzmu.

[strona www](#)

Autentyzm – działania dla dorosłych z ASD – AUTENTYZM to oddolna inicjatywa, w ramach której tworzona jest przestrzeń do spotkań osób dorosłych ze spektrum autyzmu z osobami neurotypowymi, w celu dzielenia się zainteresowaniami i rozwijania swoich pasji.

<http://e.org.pl/autentyzm/>

<http://e.org.pl/tak-ja-widze/>

<http://www.autentyzm.pl/>

<https://www.facebook.com/autentyzm>

Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki w Warszawie – comiesięczne warsztaty „Co robi artysta?” adresowane do rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (4-12 lat).

[strona www](#)

Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie – cykle warsztatów „Mali mistrzowie”, „Z wizytą u króla” i „Pawie oczko” adresowane do dzieci z autyzmem. Posiada także ofertę zajęć dla grup zorganizowanych.

[strona www](#)

Muzeum Pałacu Króla Jana III Sobieskiego w Warszawie – warsztaty „A co to? A kto to?” dla rodzin z dziećmi ze spektrum autyzmu (7-10 lat). W partnerstwie z Fundacją SYNAPSIS przeprowadziło cykl warsztatów „Zabawy w ogrodzie” dedykowane dzieciom z podejrzeniem

lub diagnozą zaburzeń ze spektrum autyzmu w wieku od 1 roku do 3 lat.

[strona www](#)

Teatr Baj w Warszawie – warsztaty edukacyjne dla rodzin z dziećmi z autyzmem oraz grup zorganizowanych. Posiada przeszkolony personel zajmujący się obsługą publiczności. Doradza w doborze repertuaru dla młodego widza.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej – warsztaty do wystaw czasowych „Po co dzieciom artyści?”, a także warsztaty towarzyszące aktualnym wystawom adresowane do dorosłych osób ze spektrum autyzmu

[strona www](#)

5. OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają często trudności w procesie uczenia się w zdobywaniu wiedzy, w rozumieniu świata, jak i w funkcjonowaniu społecznym. Należy zwrócić uwagę, że jest to grupa bardzo niejednorodna. Osoby te różnią się od siebie pod względem potrzeb czy sposobu funkcjonowania. Warto pamiętać, że niepełnosprawność intelektualna może występować samodzielnie lub z innymi zaburzeniami psychicznymi i fizycznymi.

Wyróżnia się niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, są w stanie samodzielnie funkcjonować przy niewielkim wsparciu ze strony otoczenia. Osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności będą potrzebowały wsparcia asystenta w wielu czynnościach.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną bardzo chętnie biorą udział w działaniach kulturalnych. Zazwyczaj uczestniczą w wyjściach zorganizowanych przez placówki, rzadziej zdarza się, że są to indywidualni odwiedzający. Zachęcamy do nawiązywania stałej współpracy z placówkami edukacyjnymi i organizacjami pozarządowymi, w celu podjęcia długofalowej współpracy na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną. Bardzo ważne jest, aby pokazać tym osobom, że mogą korzystać z oferty instytucji także poza obszarem współpracy. Pokazać, że jej pracownicy są otwarci i chętnie pomogą.

5.1 Savoir-vivre

- Traktujmy osobę z niepełnosprawnością intelektualną w sposób odpowiedni do jej wieku. Nie mówmy do dorosłego jak do dziecka, np. używając formy „ty” czy dużej ilości zdrobnień. Zwracanie się na „ty” jest możliwe jedynie po ustaleniu wspólnych zasad komunikacji obowiązujących wszystkich uczestników wydarzenia. Zachowajmy maksimum naturalności i unikajmy pobłażliwego i protekcyjnego podejścia. Pamiętajmy o formach grzecznościowych.

- Jeśli chcemy pomóc, zapytajmy, czy jest taka potrzeba. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną wolniej przyswajają informacje i umiejętności. Dlatego mogą mieć problem z ich zastosowaniem. Mimo to chcą i powinny być traktowane jak osoby niezależne. W znanym

otoczeniu zazwyczaj dobrze sobie radzą, bo działają zgodnie ze stałymi schematami. W miejscu nowym, np. na nieznaną ulicę czy w obcym budynku mogą poczuć się jednak przestraszone lub zagubione. Zanim pospieszymy z pomocą, upewnijmy się, czy istotnie jest potrzebna.

- Ostrzegajmy i podpowiadajmy, ale nie decydujemy. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo decydować o tym, co mogą czy chcą robić, a czego nie. Jeśli zabronimy im uczestnictwa w jakimś wydarzeniu, powiemy, żeby czegoś nie robiły, odmówimy ich prośbie, podamy przyczynę, np. bezpieczeństwo, przepisy prawne itp. W innym razie nasi rozmówcy mogą stwierdzić, że bez powodu ich ograniczamy i mogą poczuć się pokrzywdzeni. Dlatego ważne jest dokładne wyjaśnienie zasad panujących w instytucji na początku spotkania.

- Podchodźmy z wyczuciem do kontaktu fizycznego. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną, podobnie jak osoby pełnosprawne, mają strefę intymną. Kontakt fizyczny, np. łąpanie za rękę, poklepywanie, zwłaszcza przy pierwszym spotkaniu, może być dla nich zaskakujący i nieprzyjemny. Jednocześnie pamiętajmy, że zdarzają się sytuacje odwrotne. Niektóre osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą przejawiać zbytnią otwartość i bezpośredniość w kontaktach fizycznych. Jako wyraz sympatii mogą chcieć przytulić lub ucałować nowo poznanego rozmówcę. Jeśli czujemy się niekomfortowo w takiej sytuacji, zawsze mamy pełne prawo się wycofać i poprosić, aby osoba z niepełnosprawnością intelektualną tego nie robiła, gdyż jej zachowanie jest dla nas krępujące.

- Zwracamy się zawsze bezpośrednio do osoby z niepełnosprawnością intelektualną, a nie do jej towarzysza. Instruktor, osoba wspierająca, asystent zwykle sam wie, kiedy włączyć się do rozmowy. Rolą asystenta osoby z niepełnosprawnością intelektualną jest wspieranie w samodzielności, a nie wyręczanie. Jeśli nie jesteśmy w stanie zrozumieć odpowiedzi udzielonej przez naszego rozmówcę, poprośmy o powtórzenie.

- W rozmowie z osobą z niepełnosprawnością intelektualną używamy swojego zwykłego sposobu mówienia. Postaramy się nawiązać dobry emocjonalny kontakt z rozmówcą, tak aby poczuł się bezpiecznie. Formułujemy wypowiedzi w jasny sposób. Używamy prostych słów. Unikamy abstrakcyjnych porównań i złożonej składni. Odwołujemy się do sytuacji z życia codziennego. Powtarzamy polecenia. Spytajmy, czy wszystko jasne. Upewnijmy się, że zostaliśmy dobrze zrozumiani. Możemy w tym celu poprosić o powtórzenie komunikatu. Starajmy się nie poprawiać wypowiedzi rozmówcy i nie kończyć zdań za niego, chyba że będzie to osoba słabo komunikująca się i nasze słowa będą pomagały jej przedstawić swoją opinię.

5.2 Etapy udostępniania wydarzenia

czyli o trzeba uwzględnić, aby wydarzenie stało się dostępne dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Zespół

Podstawą jest obecność przeszkolenie pracowników/wolontariuszy. Osoby te powinny czuć się w miarę swobodnie i powinny zachowywać się naturalnie w sytuacji spotkania z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, nawet jeśli będzie to ich pierwsze tego typu spotkanie.

Bardzo ważne jest wyznaczenie wśród pracowników koordynatora dostępności. Do zadań tej osoby będzie należało przygotowanie dostępnej oferty oraz kontakt z osobami z niepełnosprawnościami.

W procesie udostępniania przestrzeni/ tekstu kultury zawsze najważniejszy jest człowiek – nawet jeśli w instytucji nie będzie ani jednej pomocy dedykowanej osobom z niepełnosprawnością, ale będą ludzie, którzy będą chcieli i wiedzieli, jak pomóc, odbiorcy poczują się komfortowo.

Bardzo ważne jest odpowiednie przeszkolenie nie tylko edukatorów i przewodników, ale także pracowników z tzw. pierwszej linii, a więc osób pracujących w kasie, w szatni, jako ochrona. To najprawdopodobniej oni będą najczęściej udzielali informacji i pomagali osobom z niepełnosprawnością.

Dostępna strona internetowa, zgodna ze standardem WCAG 2.0

Dobłą praktyką jest stworzenie podstrony ze zbiorem najważniejszych informacji zapisanych zgodnie z zasadami tekstu łatwego do czytania i rozumienia. Tekst ten powinien być opatrzony odpowiednim logotypem. Na tej podstronie można zamieścić przedprzewodnik do pobrania, a także kontakt mailowy i telefoniczny do osoby zajmującej się dostępnością w instytucji.

Zaproszenie, promocja, zbudowanie publiczności

Umieszczenie ogłoszeń w miejscach publicznych, na stronach internetowych zazwyczaj nie wystarczy. Chcąc zaprosić do siebie widzów z niepełnosprawnością intelektualną, należy nawiązać kontakt ze środowiskiem. Organizacje ogólnopolskie, np.: Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną mają swoje oddziały w każdym większym polskim mieście. Istnieje jednak wiele organizacji działających na szczeblu lokalnym, np.

Stowarzyszenie Otwarte Drzwi działające w Warszawie. Zachęcamy także do kontaktu z Warsztatami Terapii Zajęciowej, Zakładami Aktywności Zawodowej czy Środowiskowymi Domami Samopomocy.

Chcąc zaprosić dzieci i młodzież warto zwrócić się do specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego w okolicy, a także szkół specjalnych.

Zachęcamy do korzystania z mediów społecznościowych i umieszczania ogłoszeń o ofercie kulturalnej w grupach na Facebooku zrzeszających środowisko osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Oferta

Przygotowując się do oprowadzania osób z niepełnosprawnością intelektualną, trzeba założyć, że będzie potrzeba więcej czasu niż na standardowe zwiedzanie. Należy zaplanować więcej przerw, np. na wyjście do toalety. Dlatego najlepiej wybrać tylko kilka elementów, które chcemy zaprezentować. Warsztaty powinny być tak zaplanowane, żeby uczestnicy mogli w miarę możliwości wykonać zadanie samodzielnie.

- Koncentracja i percepcja u osób z niepełnosprawnością intelektualną mogą być wybiórcze i krótsze. Warto zatem zaplanować różne scenariusze zwiedzania muzeum czy zajęć warsztatowych.

- Osoby z niepełnosprawnością intelektualną pojawią się najprawdopodobniej w towarzystwie swoich asystentów. Warto skorzystać z ich wiedzy. Mogą oni podpowiedzieć przed wizytą, jakie narzędzia i rozwiązania będą najlepsze dla danej osoby.

- Podczas wydarzenia należy zapewnić asystentowi miejsce do pracy, tak aby mógł być blisko osoby wspieranej.

- Dla komfortu uczestników i prowadzącego warsztaty najlepsze będą nieduże grupy 10-15 osobowe. Asystenci powinni być wliczeni w wielkość grupy. Praca w mniejszej grupie daje możliwość indywidualnego podejścia do uczestników.

- Bardzo ważna jest otwartość i elastyczność osób zajmujących się obsługą wydarzenia. Niezbędne jest indywidualne podejście uwzględniające potrzeby odbiorców rozumiane jako dopasowanie zakresu wiedzy, czasu i tempa przekazu informacji do możliwości percepcyjnych widzów.

Ewaluacja

Jest szczególnie ważna dla instytucji dopiero rozpoczynających podróż ku dostępności.

Dobrym pomysłem jest krótka, zawierająca kilka punktów ankieta. Pytania powinny być jednoznaczne i skoncentrowane na najważniejszych dla organizatora kwestiach związanych z udostępnionym wydarzeniem. Warto zapowiedzieć taką ankietę zaraz na początku spotkania, by po jego zakończeniu udało się zebrać głosy od przynajmniej kilku odbiorców.

5.3 Możliwe udogodnienia

Tekst łatwy do czytania i rozumienia

To mocno uproszczona forma komunikatu tekstowego ułatwiająca jego zrozumienie, przygotowywana głównie z myślą o osobach z niepełnosprawnością intelektualną. Może być jednak również pomocna dla niektórych osób ze spektrum autyzmu, cudzoziemców, osób dysponujących niewielkim zasobem nowego dla nich słownictwa lub osób mających problemy z czytaniem. Także dla głuchych użytkowników języka migowego,

W proces tworzenia tekstów uproszczonych powinny być zaangażowane osoby, do których skierowany jest komunikat. Dodatkowym elementem komunikatów przygotowanych zgodnie z zasadami tekstu łatwego są ilustracje pomagające zrozumieć przekaz.

Szczegółowe zasady łatwego tekstu określa Easy-to-read: Inclusion Europe (<http://easy-to-read.eu/pl/european-standards/>, dokument dostępny w polskiej wersji językowej http://psoni.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Informacja-dla-wszystkich-internet_0.pdf). Dokument ten określa, m.in. dobór słownictwa, sposób formułowania zdań, rodzaj i rozmiar użytej czcionki, kompozycję tekstu na stronie, użycie zdjęć, ilustracji i symboli. Najważniejsze zasady to, m.in. używanie łatwych do zrozumienia wyrazów – takich samych do opisywania tych samych rzeczy, stosowanie przykładów z życia codziennego, rezygnacja z metafor, zapożyczeń, skrótów, dużych liczb, stosowanie zdań krótkich, pozytywnych, raczej w stronie czynnej; porządkowanie informacji w sposób łatwy do zrozumienia (nowe zdanie w nowej linii, bez przenoszenia wyrazów, śródtytuły, nagłówki); bez tła i wzorów utrudniających czytanie, w odpowiednim kontraście, czcionką bezszeryfową (np. Arial, Tahoma, Verdana), co najmniej 14 pkt., standardową (np. bez nadmiernego powiększania lub zmniejszania odstępów pomiędzy znakami).

Pomoce wizualne

Podczas zajęć dla lepszego zrozumienia omawianych treści sprawdzą się wszelkie pomoce wizualne.

Komunikacja Wspomagająca i Alternatywna (z ang. AAC)

To zbiór metod, które są stosowane do wspierania komunikacji osób mających trudności w werbalnym porozumiewaniu się. Metody te opierają się najczęściej na pomocach wizualnych. Metody umożliwiają takim osobom wyrażanie swoich potrzeb, preferencji, myśli, opinii, a w konsekwencji pomagają w nawiązywaniu relacji z innymi osobami. Wśród osób korzystających z alternatywnych metod komunikowania się są osoby ze spektrum autyzmu, osoby z niepełnosprawnością intelektualną czy mózgowym porażeniem dziecięcym.

Piktogramy

To system znaków obrazkowych – białe znaki na czarnym tle. Piktogramy są odpowiednie dla osób ze słabym rozumieniem mowy, które potrzebują określonej liczby słów do porozumiewania się, bez stosowania złożonych struktur językowych. Za pomocą piktogramu, dziecko może przekazać pojedynczą informację, np. czym chce się bawić, jak również może przekazywać bardziej złożone informacje za pomocą tablic komunikacyjnych stworzonych z piktogramów. Każdy piktogram ma podpis, co jest ułatwieniem dla osoby rozmawiającej z użytkownikiem AAC. Piktogramy w prosty i przejrzysty sposób przedstawiają treść, mają prostą formę graficzną, a duży kontrast umożliwia szybką percepcję wzrokową obrazka. Piktogramy zebrane w tablicach są podzielone na kategorie słowne, np: ubrania, żywność, co usprawnia komunikację.

Symbole PCS

To system kolorowych symboli, które ukazują obrazkowo znaczenie słowa, zwyczajowo używanej frazy, zwrotu grzecznościowego, np. „Udało się”, „Dziękuję”, „Poproszę”. PCS zawierają sporo pojęć abstrakcyjnych. Symbole PCS zawierają wszystkie części mowy, można z nich tworzyć wypowiedzi mniej lub bardziej złożone. System symboli PCS zawiera program komputerowy Boardmaker czy Speaking Dynamically Pro.

Osobisty słownik do komunikacji

Może mieć postać tablicy lub książki. Tablica zwykle jest zrobiona z tektury, składa się ją jak folder. Jest kolorowa, bo różnym częściom mowy odpowiadają różne kolory, aby łatwiej było zbudować zdanie. Wszystkie hasła słownika zgromadzone są na jednej płaszczyźnie – użytkownik ma dostęp do nich wszystkich naraz. Książka do porozumiewania się to najczęściej segregator z kolorowymi kartkami. Na poszczególnych stronach umieszczone są części mowy

lub tablice tematyczne. Znaki mogą być wydrukowane na kawałkach papieru, zalaminowane i przy pomocy rzepa przyćepione do dykty pokrytej wykładziną. Mogą to być także obrazki umieszczone w wizytownikach. Znaki to nie tylko wydruki. Mogą to być fragmenty realnych przedmiotów, np: gałzka, kawałek materiału czy fragment opakowania. Wszystkie znaki, czyli hasła w słowniku, są podpisane, aby ich znaczenie ustalone z użytkownikiem, było jasne dla wszystkich odbiorców.

5.4 Dobre praktyki

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN – oferta edukacyjna stworzona z myślą o osobach z niepełnosprawnością intelektualną. Scenariusze warsztatów zostały opracowane w taki sposób, aby można było je dopasowywać do możliwości i wieku uczestników.

[strona www](#)

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Rezydencja Królów i Rzeczypospolitej – oferta zajęć przygotowanych dla szkół specjalnych. Zajęcia merytorycznie i metodycznie są dostosowane do programu nauczania oraz możliwości percepcji dzieci. Szkołom specjalnym przysługuje ulgowa opłata za lekcję.

[strona www](#)

Muzeum Emigracji w Gdyni – grupy zorganizowane mogą wziąć udział w zajęciach poruszających tematykę bezpiecznej podróży oraz odpowiedniego do niej przygotowania. Uczestnicy poznają także podstawowe różnice kulturowe, które charakteryzują poszczególne kraje i regiony. Indywidualni odwiedzający mogą skorzystać z asystenta-przewodnika, który w przystępny sposób omówi główne wątki wystawy, jak i będzie towarzyszył osobom z niepełnosprawnością intelektualną w czasie zwiedzania. Wsparcie przewodników może rozpocząć się już w momencie odebrania gościa muzeum z przystanku autobusowego.

[strona www](#)

6. ROZWIĄZANIA TECHNOLOGICZNE

Portal i aplikacja „Czytanie obrazów” Fundacji Kultury bez Barrier

Projekt Fundacji Kultury bez Barrier umożliwiającą osobom z niepełnosprawnością sensoryczną poznawanie zasobów z kolekcji polskich muzeów i galerii. W ramach projektu stworzone zostały: portal internetowy oraz aplikacja na urządzenia mobilne. Za ich pośrednictwem udostępniane i popularyzowane są zdigitalizowane obiekty muzealne. Na portalu i w aplikacji znaleźć można pliki z audiodeskrypcją, z tłumaczeniem na polski język migowy i etykiety w łatwym tekście przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. „Czytanie obrazów” zbiera w jednym miejscu istniejące już pliki z AD i PJM z całej Polski. www.czytanieobrazow.pl

Portal ADAPTER Fundacji Katarynka

Pierwsze na świecie kino w sieci stworzone dla niewidomych i niesłyszących odbiorców. Premierowe pokazy odbywają się w każdy czwartek o godzinie 20:00 pod adresem www.adapter.pl. Obecnie znajduje się tam ponad 160 filmów z audiodeskrypcją oraz napisami dla niesłyszących.

AudioMovie Fundacji Katarynka i Fundacji Siódmy Zmysł

Pozwala osobom niewidomym i słabowidzącym samodzielnie uczestniczyć w seansach kinowych. Audiodeskrypcję odsłuchują na własnym smartfonie, bez konieczności wypożyczenia nieznanego im sprzętu z kina. Z kolei osoby starsze i wszyscy, którzy nie lubią czytać napisów, będą mogli uruchomić na swoim telefonie ścieżkę lektorską. www.audiomovie.pl

System „Podszepty” w Muzeum Pałacu Herbsta

To połączenie audiodeskrypcji z innowacyjnymi elementami technicznymi, rozmieszczonymi w Pałacu, Galerii Sztuki Dawnej oraz w ogrodzie. Dzięki nim osoby słabowidzące i niewidome mogą poruszać się w tych miejscach swobodnie, bezpiecznie i bez wsparcia osób trzecich. To pierwszy w Polsce stały i tak rozbudowany system, który pozwala osobom niewidomym przemieszczać się i zwiedzać samodzielnie rozległy obszar wystawienniczy.

www.palac-herbsta.org.pl

System TOTUPOINT

Jest to system wspomagający orientację przestrzenną oraz zwiększający poziom bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Składa się on ze znaczników Totupoint umieszczanych w przestrzeni publicznej np. przy wejściu do instytucji, ogólnodostępnej bezpłatnej aplikacji mobilnej „TOTUPOINT” oraz bazy wiedzy umieszczonej w Internecie na stronie www.totupoint.pl Z systemu można korzystać za pomocą smartfonu lub tabletu wyposażonego w interfejs BLE (Bluetooth Low Energy 4.0). Po uruchomieniu aplikacji urządzenie mobilne łączy się przez Bluetooth z najbliższym znacznikiem, który emitując dźwięk, informuje użytkownika o swoim położeniu (komunikatem tekstowym lub głosowym). Jednocześnie na ekranie urządzenia mobilnego wyświetla się tekst informujący o szczegółach najbliższego otoczenia np. lokalizacja kasy biletowej. Znaczniki znaleźć można m.in. w Teatrze Syrena, TR Warszawa, Teatrze Komedia i na Uniwersytecie Warszawskim. www.totupoint.pl

PUBLIKACJĘ WSPÓLNIE STWORZYLI

TEKSTY

Monika Dubiel, Izabela Sopalska-Rybak, Aleksandra Szorc,
Aleksandra Sztajerwald, Robert Więckowski

REDAKCJA

Robert Więckowski

KOREKTA

Marta Michnowska

SKŁAD

Magda Pawluczuk

Publikacja przygotowana w ramach projektu „Otwarcie dla wszystkich!”
realizowanego dzięki dofinansowaniu ze środków [m.st. Warszawy](#)